

**GEZEGENSEL KENTLEŞMENİN
KURAMSAL VE MEKÂNSAL BOYUTLARI:
ESKİŞEHİR'İN KENTLEŞME EĞİMLERİNİN
İNCELENMESİ**
Yüksek Lisans Tezi
Özge KARAŞOĞLU
ESKİŞEHİR 2025

**GEZEGENSEL KENTLEŞMENİN
KURAMSAL VE MEKÂNSAL BOYUTLARI:
ESKİŞEHİR'İN KENTLEŞME EĞİLİMLERİNİN
İNCELENMESİ**

Özge KARAŞOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Bina Bilgisi Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Fatma KOLSAL

Eskişehir

Eskişehir Teknik Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Mart 2025

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Özge KARAŞOĞLU'nun GEZEGENSEL KENTLEŞMENİN KURAMSAL VE MEKÂNSAL BOYUTLARI: ESKİŞEHİR'İN KENTLEŞME EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ başlıklı çalışması 11/03/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Eskişehir Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, Mimarlık Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Unvan Adı Soyadı

İmza

Üye(Tez Danışmanı) : Doç. Dr. Fatma KOLSAL
Üye : Prof. Dr. Berna ÜSTÜN
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Feryal Ayşin KOÇAK
TURHANOĞLU

Prof. Dr. Harun Böcük
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

11/03/2025

DANIŞMAN ONAYI

DaniŐmanlıđını yürüttüğüm Yüksek Lisans öğrencisi Özge KARAŞOĞLU, GEZEGENSEL KENTLEŞMENİN KURAMSAL VE MEKÂNSAL BOYUTLARI: ESKİŞEHİR'İN KENTLEŞME EĞİMLERİNİN İNCELENMESİ başlıklı tez çalışmasını tamamlamıştır. Hazırlamış olduğu tez tarafımca incelenmiş ve öğrencinin tez savunma sınavına alınması bilimsel ve etik açıdan uygun görülmüştür.

Tez DaniŐmanı
Doç. Dr. Fatma KOLSAL

ÖZET

GEZEGENSEL KENTLEŞMENİN KURAMSAL VE MEKÂNSAL BOYUTLARI: ESKİŞEHİR'İN KENTLEŞME EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ

Özge KARAŞOĞLU

Mimarlık Anabilim Dalı

Eskişehir Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mart 2025

Danışman: Doç. Dr. Fatma KOLSAL

Gezegensel kentleşme, kentlerin küreselleşme süreciyle birlikte fiziki ve sosyo-kültürel yapılarında meydana gelen dönüşümleri ifade etmektedir. Artan nüfus, teknolojik gelişmeler, ekonomik dinamikler ve sanayileşme, bu sürecin hız kazanmasında etkili olmaktadır. Bu çalışma, Henri Lefebvre'nin mekânın üretimi teorisi ve Neil Brenner ve Christian Schmid'in çalışmalarıyla geliştirdiği ve ilerlettiği gezegensel kentleşme kuramını ele alarak, bu kuramın teorik çerçevesi doğrultusunda Eskişehir'deki mekânsal dönüşümleri incelemektedir.

Araştırma, 2006-2024 yılları arasında Eskişehir'de gerçekleşen mekânsal değişimleri analiz ederek, gezegensel kentleşme sürecinin kent merkezinde ve çeperlerinde nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, harita, fotoğraf analizleri yapılarak, şematik kesitler ve silüetler üretilerek gezegensel kentleşme kuramına ait özelliklerin Eskişehir'de seçilen alanlardaki yansımaları incelenmiştir. 2006 ve 2024 yılları arasındaki karşılaştırmalarla kent dokusundaki dönüşümler irdelenmiştir. Özellikle kentsel alanların finansallaşması, kamusal mekânların dönüşümü ve kent çeperlerinin yapılaşmaya açılması gibi süreçler ele alınarak, bu dönüşümün kent üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir.

Çalışma, Eskişehir'in kent dokusunda gerçekleşen değişimleri eleştirel bir yaklaşımla ele alarak, gezegensel kentleşmenin kentsel planlama üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, küresel kentleşme süreçlerinin yerel mekân üretimi üzerindeki etkisini anlamaya yönelik katkılar sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Gezegensel kentleşme, Eskişehir, Kentsel mekân, Kentsel tasarım, Kentsel planlama.

ABSTRACT

THE THEORETICAL AND SPATIAL DIMENSIONS OF PLANETARY URBANIZATION: AN ANALYSIS OF ESKİŞEHİR'S URBANIZATION TENDENCIES

Özge KARAŞOĞLU

Department of Architecture

Eskişehir Technical University, Institute of Graduate Programs, March 2025

Supervisor: Doç. Dr. Fatma KOLSAL

Planetary urbanization refers to the transformations in the physical and socio-cultural structures of cities driven by the process of globalization. Increasing population, technological advancements, economic dynamics, and industrialization accelerate this process. This study examines the theory of planetary urbanization, introduced by Henri Lefebvre and further developed by Neil Brenner and Christian Schmid, and analyzes spatial transformations in Eskişehir within this theoretical framework.

The research investigates spatial changes in Eskişehir between 2006 and 2024, revealing how the process of planetary urbanization has shaped both the city center and its peripheries. In this context, map and photographic analyses have been conducted, along with schematic sections and silhouettes, to examine the manifestations of planetary urbanization in selected areas of Eskişehir. By comparing the years 2006 and 2024, transformations in the urban fabric have been scrutinized. The study specifically addresses processes such as the financialization of urban spaces, the transformation of public spaces, and the expansion of construction into urban peripheries, assessing their impacts on the city.

Adopting a critical approach to the transformations in Eskişehir's urban fabric, this study highlights the effects of planetary urbanization on urban planning. The findings contribute to the understanding of how global urbanization processes influence local space production.

Keywords: Planetary urbanization, Eskişehir, Urban space, Urban design, Urban planning.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde, her adımda bana rehberlik eden, değerli önerileriyle yolumu aydınlatan ve akademik gelişimime büyük katkı sağlayan danışmanım Doç. Dr. Fatma Kolsal'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Onun sabrı, anlayışı ve yol göstericiliği olmadan bu tezin ortaya çıkması mümkün olmazdı. Jüri üyeleri Prof. Dr. Berna Üstün hocama ve Doç Dr. Feryal Aşın Koçak hocama tezimin gelişimindeki değerli katkıları için minnettârim.

Bu uzun ve zorlu süreçte anlayışlı tavrıyla her zaman yanımda olan, desteklerini esirgemeyen Odunpazarı Belediyesi'ndeki çalışma arkadaşlarıma içtenlikle teşekkür ederim.

Varlığıyla bu yolculuğu daha anlamlı kılan sevgili eşim Mutlu'ya, bana her an destek olan ve motivasyonumu her daim yüksek tutmamı sağlayan başta kız kardeşim Damla olmak üzere tüm aileme sonsuz teşekkür ederim. Onların sevgi, destek ve anlayışı, bu sürecin en önemli ilham kaynağı olmuştur.

Özge KARAŞOĞLU

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Teknik Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Özge KARAŞOĞLU

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	I
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	II
DANIŞMAN ONAYI	III
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	V
TEŞEKKÜR	VI
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLolar DİZİNİ.....	X
GÖRSELLER DİZİNİ	XI
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	XII
1. GİRİŞ	1
1.1. Problemin Tanımı	1
1.2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	2
1.3. Çalışmanın Yöntemi	3
2. KENTLEŞME TARİHİ	4
2.1. Modern Dönem Öncesi Kentleşme Teorileri	5
2.2. Modern Dönem Kentleşme Teorileri.....	5
2.3. 21. Yüzyıl Kentleşme Teorileri.....	6
2.4. Değerlendirme	7
3. GEZEGENSEL KENTLEŞME KURAMI.....	9
3.1. Gezegenel Kentleşmede Mekânın Genel Özellikleri.....	10
3.1.1. Homojenleşen mekân	10
3.1.Soyut mekân.....	11
3.2. Gezegenel Kentleşmenin Temel Özellikleri.....	12
3.2.1. Mekânın metalaşması ve sermaye birikimi.....	13
3.2.2. Mekânsal eşitsizlik, ayrışma	16

3.2.3. Kırsal alanların kentleşmesi	16
3.2.4. Yerel kimliklerin ve kentsel mirasın erozyonu	17
3.2.5. Ekolojik tahribat ve doğanın metalaşması.....	19
3.2.6. Geçici mekanların artışı ve atık alanların artışı.....	22
3.3. Değerlendirme	23
4. TÜRKİYE KENTLEŞME TARİHİ VE ESKİŞEHİR'İN KENTLEŞME	
EĞİLİMLERİ	26
4.1. Eskişehir'in Kentleşme Eğilimleri	28
4.2. Şirintepe Mahallesi : Mekânın Metalaşması ve Sermaye Birikimi	40
4.3. Vadişehir: Kırsal Alanların Kentleşmesi	51
4.4. Fabrikalar Bölgesi: Yerel Kimliklerin ve Kentsel Mirasın Erozyonu	57
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	65
5.1. Öneriler	65
5.2. Tezin İleriki Çalışmalara Katkısı	69
KAYNAKÇA.....	70
ÖZGEÇMİŞ	

TABLULAR DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1. 20. Ve 21. Yüzyıl kentleşme teorileri	7
Tablo 3.1. Gezegenel kentleşmenin temel özellikleri.....	25
Tablo 4.1. Gezegenel Kentleşmenin Temel Özellikleri ve Eskişehir	37
Tablo 4.2. Şirintepe Mh., 2006	43
Tablo 4.3. Şirintepe Mh., 2015	44
Tablo 4.4. Şirintepe Mh., 2024	45
Tablo 4.5. Şirintepe Mh.Örnekleme 1 Değerlendirme	46
Tablo 4.6. Şirintepe Mh.Örnekleme 1-1Değerlendirme	47
Tablo 4.7. Şirintepe Mh.Örnekleme 2 Değerlendirme	48
Tablo 4.8. Şirintepe Mh.Örnekleme 2-2 Değerlendirme	49
Tablo 4.9. Şirintepe Mh.Örnekleme 3 Değerlendirme	50
Tablo 4.10. Şirintepe Mh.Örnekleme 3-1 Değerlendirme	51
Tablo 4.11. Vadişehir Mh., 2006	56
Tablo 4.12. Vadişehir Mh., 2015	54
Tablo 4.13. Vadişehir Mh., 2024	56
Tablo 4.14. Vadişehir Mh.Değerlendirme	57
Tablo 4.15. Vadişehir Mh.Değerlendirme	58
Tablo 4.16. Fabrikalar Bölgesi, 2006.....	60
Tablo 4.17. Fabrikalar Bölgesi, 2015	61
Tablo 4.18. Fabrikalar Bölgesi, 2024.....	62
Tablo 4.19. Fabrikalar Bölgesi,Değerlendirme.....	63
Tablo 4.20. Fabrikalar Bölgesi.....	64
Tablo 4.21. Şirintepe, Vadişehir ve Fabrikalar Bölgesinin gezegenel kentleşme dinamikleri	65

GÖRSELLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Görsel 3.1. Sulukule	15
Görsel 3.2. Sulukule	15
Görsel 3.3. Sulukule imar planı	17
Görsel 3.4. Kazdağları madencilik faaliyetleri	20
Görsel 3.4. Kazdağları	20
Görsel 3.5. Munzur dağı.....	21
Görsel 3.6. Munzur dağı ve HES projesi	21
Görsel 4.1. Eskişehir 2006 hava fotoğrafı analizi	33
Görsel 4.2. Eskişehir 2015 hava fotoğrafı analizi	34
Görsel 4.3. Eskişehir 2024 hava fotoğrafı analizi	35

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

OSB	:	Organize Sanayi Bölgesi
MH	:	Mahalle
CIAM	:	Congrès Internationaux d'Architecture Moderne (Uluslararası Modern Mimarlık Kongreleri)

1. GİRİŞ

Kentleşme süreçleri, sanayileşme, küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle sadece kent merkezleriyle sınırlı kalmayarak, kırsal alanları ve doğal çevreyi de dönüştüren çok boyutlu bir dinamik haline gelmiştir. Bu dönüşüm süreci, kentleşmenin mekânsal sınırlarını ortadan kaldırarak kentsel dinamiklerin küresel ölçekte yayılmasına neden olmaktadır.

Gezegensel kentleşme, kentleşme süreçlerinin belirli coğrafi sınırlarla tanımlanamayacağını, aksine küresel sermaye akışları, altyapı projeleri, lojistik ağlar ve doğal kaynakların kentleşme dinamiklerine entegrasyonu ile şekillendiğini öne sürmektedir. Henri Lefebvre'nin mekânın toplumsal üretimi teorisi, bu sürecin anlaşılmasında önemli bir teorik çerçeve sunmaktadır. Lefebvre, kentleşmenin yalnızca fiziksel genişleme değil, aynı zamanda toplumsal ilişkileri, ekonomik yapıları ve güç dinamiklerini yeniden üreten bir süreç olduğunu belirtmektedir. Bu kuramsal çerçeve, Neil Brenner ve Christian Schmid tarafından gezegensel kentleşme kuramı olarak geliştirilmiş, ve günümüz kentleşme süreçlerinin analizinde kapsamlı bir model oluşturulmuştur.

Bu çalışma, gezegensel kentleşme kuramı bağlamında Eskişehir'in 2006-2024 yılları arasındaki mekânsal dönüşümünü analiz etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle Şirintepe Mahallesi, Vadişehir Mahallesi ve Fabrikalar Bölgesi gibi seçilmiş alanlardaki gelişim süreçleri incelenerek, küresel kentleşme dinamiklerinin kenti nasıl yeniden şekillendirdiği değerlendirilecektir. Araştırma, mekânın metalaşması, kırsal alanların kentleşmesi ve kentsel mirasın erozyonu gibi gezegensel kentleşme unsurlarının Eskişehir'deki yansımalarını eleştirel bir bakış açısıyla incelemeyi hedeflemektedir. Elde edilecek bulgular, Eskişehir'deki kentleşme dinamiklerini ve kentsel planlama üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik önemli katkılar sunacaktır.

Araştırma, gezegensel kentleşme teorisinin Eskişehir ölçeğindeki somut bir analizini yaparak, bu sürecin kent dokusu üzerindeki etkilerini irdelemeyi hedeflemektedir.

1.1. Problemin Tanımı

Gezegensel kentleşme, mekânın metalaşması, soyut mekân üretimi, mekânsal eşitsizlikler, ekolojik yıkım, kırsal alanların kentleşmesi ve doğanın metalaşması gibi önemli olgular etrafında şekillenmektedir. Türkiye özelinde, büyükşehirlerin ve çevresel yapıların geçirdiği dönüşüm süreçleri, gezegensel kentleşme bağlamında detaylı bir

inceleme gerektiren bir alan sunmaktadır. Bu dönüşüm süreçlerini anlamak için temel araştırma problemi, gezegensel kentleşmenin ana olgularının Eskişehir'in kentsel mekânında nasıl somutlaştığını belirlemektir. Bu bağlamda, Eskişehir'in gezegensel kentleşme perspektifinden incelenmesi, alan yazın çalışmasına değerli katkılar sağlama ve kentsel planlama süreçlerine yenilikçi bir bakış açısı kazandırma hedefini gütmektedir. Ancak mevcut alan yazın çalışmalarında genellikle fiziksel değişimler üzerinde yoğunlaşmakta ve gezegensel kentleşme olgularının yeterince ele alınmadığı gözlemlenmektedir. Eskişehir, son yıllardaki hızlı mekânsal dönüşümleri ile bu olgunun orta ölçekli hızla gelişen bir kent üzerindeki etkilerini araştırmak için uygun bir örnek teşkil etmektedir. Kentin 2006-2015-2024 yılları arasındaki kentsel gelişim süreci, hem kırsalın, mekân üretim süreçleriyle entegrasyonu hem de mekânın metalaşması ve kentsel mirasın erozyonunu gözlemlemeye olanak tanıyan bir bağlam oluşturmaktadır.

1.2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Bu tez, Eskişehir'in mekânsal dönüşümünü gezegensel kentleşme perspektifinden analiz etmeyi amaçlamaktadır. Kentleşmenin yalnızca kentsel alanlarla sınırlı olmadığı, kırsal bölgeler, altyapı projeleri ve ulaşım ağları aracılığıyla geniş bir mekânsal dönüşüm süreci yarattığı vurgulanmaktadır. Çalışma, 2006-2015-2024 yılları arasında Eskişehir'deki kentsel gelişim dinamiklerini inceleyerek, kentleşme süreçlerinin mekânsal yapı üzerindeki etkilerini eleştirel bir çerçevede değerlendirmektedir.

2006 yılı, Türkiye genelinde neoliberal kentleşme politikalarının belirginleştiği ve inşaat sektörünün ekonomik büyümenin temel dinamiği haline geldiği bir dönemdir. Eskişehir'de bu süreç, yeni konut alanlarının açılması, ulaşım projelerinin geliştirilmesi ve ticari alanların genişlemesiyle kendini göstermiştir. Şehirde, batı ve kuzeybatı bölgelerinde yoğunlaşan konut üretimi, mekânsal ayrışmayı artırmış ve kentsel dönüşüm süreçlerini hızlandırmıştır. 2015 yılı ise, 2006'da başlayan kentleşme eğilimlerinin daha belirginleştiği ve hızlandığı, ancak 2024'te ulaşılan yapılaşma yoğunluğunun henüz tam anlamıyla oluşmadığı geçiş dönemi olarak önem taşımaktadır.

Araştırma, Şirintepe, Vadişehir ve Fabrikalar Bölgesi gibi farklı mekânsal bağlamlara sahip alanlardaki değişimleri analiz ederek, gezegensel kentleşmenin yerel düzeydeki etkilerini ortaya koymaktadır. Bu süreçte mekânın metalaşması, kent-kır sınırlarının belirsizleşmesi ve kentsel rant dinamiklerinin nasıl şekillendiği incelenmektedir. Çalışma, Eskişehir örneği üzerinden küresel ve yerel dinamiklerin

kesişiminde gelişen kentleşme süreçlerine yönelik kapsamlı bir değerlendirme sunmayı hedeflemektedir.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada, Lefebvre'nin kavramsal çerçevesi etrafında kapsamlı bir alan yazın çalışması gerçekleştirilerek, gezegensel kentleşme konusundaki ulusal ve uluslararası akademik çalışmalar incelenmiştir. Bu çerçevede, Neil Brenner ve Christian Schmid'in gezegensel kentleşme üzerine geliştirdiği kuramsal model, analiz sürecinin derinleştirilmesi açısından önemli bir referans noktası olarak kabul edilmiştir.

Brenner ve Schmid (2015), gezegensel kentleşmenin yalnızca büyük kent merkezleriyle sınırlı kalmadığını; kırsal alanlar, tarımsal bölgeler, altyapı ağları ve doğal kaynak alanlarını da kapsayacak şekilde geniş bir yelpazeye yayıldığını ifade etmektedir. Onların ifadesiyle, "kentleşme sadece yoğun kentsel alanlarla sınırlı bir fenomen değildir; doğal ve kırsal alanlar da küresel kentleşme süreçlerine entegre edilmiştir" (Brenner & Schmid, 2015). Bu kuramsal çerçeve doğrultusunda, Eskişehir'deki çeşitli kentsel mekânlar, gezegensel kentleşme süreçlerinin yerel düzeyde nasıl tezahür ettiğini anlamaya yönelik bir analize tabi tutulmuştur. Araştırma, fotoğraf analizleri, hava görüntüleri ve harita incelemeleri ile desteklenmiştir. Mekânsal analizler sırasında sokak kesitleri oluşturulmuş ve bu kesitler aracılığıyla mekânsal gelişim kıyaslamalı bir biçimde değerlendirilmiştir. Seçilen alanlar, gezegensel kentleşme olguları açısından karşılaştırılmış ve sistematik bir şekilde görsel tablolarla sunulmuştur.

Brenner ve Schmid'in belirttiği üzere, "küresel ölçekli kentleşme süreçleri mekânsal farklılıklar üretirken, bu farklılıklar yerel bağlamda da yeni mekânsal düzenlemeler ve sosyal dinamikleri beraberinde getirmektedir" (Brenner & Schmid, 2014). Bu nedenle, çalışmada Lefebvre'nin kuramsal yaklaşımı ile Brenner ve Schmid'in kavramsal genişletmeleri arasında özgün bir bağ kurularak, teori ile pratik arasındaki ilişki eleştirel bir perspektiften ele alınmıştır. Araştırma süreci boyunca etik ilkelere titizlikle uyulmuş ve gezegensel kentleşme olgusunun Eskişehir özelindeki yansımaları derinlemesine incelenmiştir.

2. KENTLEŞME TARİHİ

Kentleşme, insanlık tarihinin sosyal, ekonomik ve mekânsal gelişiminde önemli bir dönüm noktasıdır. Yerleşik toplulukların ortaya çıkışıyla başlayan bu süreç, tarım devrimi, sanayileşme ve küreselleşme gibi dinamiklerle dönüşerek farklı kentleşme modellerini ortaya çıkarmıştır. Bu süreç üç ana başlık altında incelenebilir: modern öncesi kentleşme, modern kentleşme ve 21. yüzyıl kentleşme süreçleri.

2.1. Modern Dönem Öncesi Kentleşme Teorileri

Kentleşme süreci, M.Ö. 4. binyılda Mezopotamya, Mısır, İndus Vadisi ve Çin gibi bölgelerde yerleşik tarım toplumlarının ortaya çıkışıyla başlamıştır. Bu dönemde kentler, genellikle çevredeki tarımsal üretim bölgelerine hizmet eden ticaret, yönetim ve dini merkezler olarak işlev görmüştür. Tarım fazlasının biriktirilmesi, iş bölümü ve yönetim mekanizmalarının gelişmesi, kentlerin büyümesini ve karmaşık sosyal yapılarla dönüşmesini sağlamıştır (Childe, 1950; Mumford, 1961).

Bu dönemde kentlerin surlarla çevrilmesi, güvenliği sağlamak için önemli bir unsurdu. Kentler, tapınak merkezli idari yapılarıyla birlikte, yazının gelişimi ve kayıt tutma sistemlerinin oluşturulmasına da zemin hazırlamıştır (Wheatley, 1971). Mezopotamya'daki Uruk ve Ur kentleri, dönemin en önemli kentleşme merkezlerinden biri olarak ekonomik ve idari güçleriyle öne çıkmıştır (Adams, 1966). Aynı şekilde, Antik Mısır'da Nil Nehri kıyısındaki kentler, merkezi yönetim ve ticaret ağlarının odak noktası olmuştur (Trigger, 2003).

Orta Çağ'da, kentleşme Avrupa, Asya ve İslam dünyasında farklı şekillerde gelişmiştir. Avrupa'da kentler, ticaret yollarının kesişim noktalarında oluşurken, özellikle İtalya'daki şehir devletleri (Venedik, Floransa, Cenova gibi) bu süreçte öncü rol oynamıştır (Pirenne, 1925). Asya'da, özellikle Çin'de, kentleşme, Konfüçyüsçü yönetim anlayışı çerçevesinde şekillenmiş ve büyük duvarlarla çevrili kentler yaygınlaşmıştır (Elvin, 1973). İslam dünyasında ise Bağdat, Kahire ve Kurtuba gibi kentler, bilim, sanat ve ekonomi merkezleri olarak büyük önem taşımıştır (Lapidus, 1984).

2.2. Modern Dönem Kentleşme Teorileri

18. yüzyılda başlayan Sanayi Devrimi, kentleşme sürecinde köklü bir değişim yaratmıştır. Geleneksel tarıma dayalı ekonomiler yerini sanayi üretimine bırakmış ve kentler hızla sanayi merkezlerine dönüşmüştür (Hobsbawm, 1962). Buhar gücünün keşfi ve fabrikalaşma, kentleri iş gücü göçünün merkezi haline getirmiş, kırsaldan kentlere yoğun göç hareketleri başlamıştır (Thompson, 1963).

Sanayileşme ile birlikte kentlerin fiziksel yapısında homojenleşme ve yoğunlaşma gözlemlenmiş, sosyal sınıf ayrışmaları mekânda daha belirgin hale gelmiştir. Fabrika sistemine dayalı üretim biçimleri, kentsel mekânda işçi mahalleleri ve burjuva yerleşim alanları arasındaki ayrışmayı derinleştirmiştir (Engels, 1845). Friedrich Engels, Manchester gibi sanayi kentlerinde mekânsal eşitsizliklerin artışı ele alarak kapitalist üretim süreçlerinin kentsel mekân üzerindeki etkisini vurgulamıştır (Engels, 1892; Merrifield, 2002).

Sanayi Devrimi ile birlikte, kentlerde altyapı yatırımları da hız kazanmıştır. Kanalizasyon sistemleri, demiryolları ve geniş caddeler inşa edilerek kentlerin fonksiyonel yapısı dönüştürülmüştür (Hall, 1998). 19. yüzyılın ikinci yarısında Paris, Haussmann tarafından büyük çaplı bir kentsel dönüşüme tabi tutulmuş ve geniş bulvarlar, parklar ve kamu binalarıyla modern kent dokusunun temelleri atılmıştır (Harvey, 2003).

20. yüzyılda modernist kentleşme ideolojisi, mekânın homojenleşmesini ve standartlaşmasını teşvik etmiş, kentlerin sosyal yapıları üzerinde önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu dönemde kentleşme teorileri gelişmiş, özellikle Şikago Okulu'nun ekolojik modeli, kentlerin biyolojik organizmalar gibi büyüdüğünü öne sürerek farklı mekânsal analizler sunmuştur (Park, Burgess & McKenzie, 1925; Wirth, 1938). Daha sonra, Lefebvre (1974) mekânın toplumsal üretimi teorisiyle, kapitalist üretim süreçlerinin mekân üzerindeki etkilerini eleştirel bir perspektiften değerlendirmiştir.

2.3. 21. Yüzyıl Kentleşme Teorileri

21. yüzyıl, küreselleşme, neoliberalizm, dijitalleşme ve ekolojik krizler gibi yeni dinamiklerin kentleşme süreçlerini dönüştürdüğü bir dönemdir. Günümüzde kentleşme, yalnızca şehir sınırları içinde gerçekleşen bir olgu olmaktan çıkmış, tüm gezegeni etkileyen bir dönüşüm sürecine evrilmiştir.

Gezegensel kentleşme, kentleşme süreçlerinin yalnızca kent merkezleriyle sınırlı olmadığını, kırsal alanları, doğal çevreleri ve küresel ölçekte mekânsal üretimi kapsayan bir dönüşüm süreci olduğunu öne sürmektedir. Henri Lefebvre (1970), bu süreci kapitalist üretim dinamikleriyle ilişkilendirerek, kentleşmenin kırsal alanları da kapsayan küresel bir fenomen haline geldiğini savunmuştur. Neil Brenner ve Christian Schmid (2015) ise, kentsel olmayan mekânların bile kentsel dinamikler tarafından dönüştürüldüğünü ve kent-kır ayrımının anlamsızlaştığını ileri sürmektedir.

Postkolonyal kentleşme ise, Jennifer Robinson, Ananya Roy ve Edgar Pieterse gibi araştırmacıların, Batı merkezli kent teorilerine getirdiği eleştirilerle, Küresel Güney'in

kentleşme süreçlerinin özgün bağlamlarını dikkate alan yeni yaklaşımlar geliştirilmesi gerektiğini öne sürmektedir. Geleneksel kent teorileri, sanayileşme ve modernleşme süreçlerini büyük ölçüde Batı deneyimi üzerinden tanımlarken, postkolonyal yaklaşımlar, farklı coğrafyalardaki sömürgecilik sonrası ekonomik, toplumsal ve mekânsal dinamikleri analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Jennifer Robinson'un geliştirdiği "Sıradan Kentler" (Ordinary Cities) kavramı, kentleri gelişmiş ve gelişmekte olan olarak ayırtıran hiyerarşik yaklaşımlara karşı çıkararak, her kentin kendi tarihsel, ekonomik ve mekânsal dinamikleri doğrultusunda incelenmesi gerektiğini vurgular (Robinson, 2006). Bu kavram, Batılı planlama modellerinin ve teorik çerçevelerin evrensel olarak uygulanamayacağını, aksine kentlerin yerel bağlamları ve kendi içsel dinamikleri üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Deleuze ve Guattari'nin felsefi yaklaşımlarından esinlenen Colin McFarlane ve Ignacio Fariás, kentleri durağan ve hiyerarşik yapılar olarak değil, değişken, çoğul ve sürekli dönüşen sistemler olarak ele almaktadır. Bu perspektif, kenti yalnızca fiziksel mekânların toplamı olarak değil, ilişkisel ve akışkan süreçlerin bir araya geldiği bir oluşum olarak değerlendiren Birleşmeler Kentleşmesi (Ing. Assemblage Urbanism) yaklaşımına dayanmaktadır (McFarlane, 2011; Fariás, 2010). Bu yaklaşım, kentsel mekânın sabit ve önceden belirlenmiş yapılar yerine, dinamik, ağlar ve ilişkiler üzerinden şekillendiğini öne sürer. Deleuze ve Guattari'nin "assemblage" (birleşmeler) kavramından hareketle, kentleşmenin belirli yapısal kategorilerle sınıflandırılmayacağını, bunun yerine çok katmanlı, öngörülemez ve daima dönüşen bir süreç olduğunu vurgular. Bu bağlamda McFarlane, kentsel mekânı farklı ölçeklerdeki ilişkilerin, aktörlerin, teknolojilerin ve çevresel faktörlerin bir araya gelmesiyle oluşan bir sistem olarak değerlendirir. Kentleşmeyi yalnızca fiziksel planlama veya altyapı projeleriyle açıklamak yerine, insanların gündelik deneyimleri, bilgi akışları, maddi süreçler ve politik müdahaleler arasındaki dinamik etkileşimler üzerinden anlamaya çalışır.

Sonuç olarak, kentleşme tarihinin farklı aşamaları ve kentleşme teorilerinin dinamiklerini anlamak, kentlerin ve mekânsal üretim süreçlerinin nasıl evrildiğini anlamak açısından kritik öneme sahiptir. 21. yüzyıl kentleşme teorileri, küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle şekillenen yeni kentsel dinamikleri anlamak için önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır.

2.4. Değerlendirme

Kentleşme tarihinin farklı evreleri, mekânsal ve toplumsal yapıların dönüşümünü anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Erken kentleşme dönemlerinde kent ve kırsal arasındaki organik bağlar korunurken, Sanayi Devrimi ile birlikte kentleşmenin ölçeği, yoğunluğu ve mekânsal organizasyonu köklü bir değişime uğramıştır. Bu süreçte, kapitalist üretim biçimi kentleri yalnızca üretim merkezleri olarak şekillendirmekle kalmamış, aynı zamanda mekânsal eşitsizlikleri ve toplumsal ayrışmaları da derinleştirmiştir.

20. yüzyılda modernist kent planlama anlayışı, kent mekânını işlevsel bölgelere ayırarak düzenlemeyi hedeflemiş, ancak bu süreç sosyal bağları ve mekânsal çeşitliliği göz ardı etmiştir. Modernist planlama anlayışının sonucunda, kentlerin homojenleşmesi, toplumsal izolasyon ve kent merkezlerinin tekdüzeleşmesi gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. 1960'lar ve sonrasında modernizmin eleştirileriyle birlikte postmodern kentsel tasarım yaklaşımları çeşitliliği ve katılımı ön plana çıkarmaya çalışmış, ancak kapitalist üretim süreçleri mekânın metalaşmasını hızlandırarak kentleri küresel sermayeye entegre edilen alanlara dönüştürmüştür.

21. yüzyıla gelindiğinde, Henri Lefebvre'nin öngördüğü gezegensel kentleşme süreci, kentleşmenin yalnızca büyük şehirlerle sınırlı kalmadığını, kırsal alanları, doğal çevreyi ve dünya çapında mekânsal ilişkileri de kapsayan bir dönüşüm süreci olduğunu göstermektedir. Brenner ve Schmid'in kavramsallaştırdığı gezegensel kentleşme modeli, kentleşmenin artık mekânsal sınışarak tüm coğrafi ölçeklerde yaygınlaştığını ve ekonomik süreçlerin mekânı sürekli yerleri aniden ürettiğini ortaya koymaktadır.

Aşağıdaki tablo, 20. ve 21. yüzyıl boyunca gelişen kentleşme teorilerini, bunların temel yazarlarını ve öne çıkan temel fikirlerini özetlemektedir:

Tablo 2.1. 20. ve 21. Yüzyıl kentleşme teorileri ve teorisyenleri

<i>Dönem</i>	<i>Teorisyenler</i>	<i>Teori</i>	<i>Ana Fikir</i>
1920-1950	Park, Burgess, Wirth	Şikago Okulu ve Ekolojik Model	Kentler biyolojik ekosistemlere benzer; sosyal ve ekonomik dinamikler mekânsal olarak yayılır.
1930-1970	Le Corbusier, CIAM	Modernist Planlama	Kentler fonksiyonel bölgelere ayrılmalıdır; tasarımda rasyonellik esastır.

Tablo 2.2. (Devam) 20. ve 21. Yüzyıl kentleşme teorileri ve teorisyenleri

<i>1960-1980</i>	Henri Lefebvre	Mekânın Üretimi	Kent, toplumsal ve ekonomik süreçlerin bir sonucudur ve mekânın sermaye tarafından şekillendirildiği eleştirilir.
<i>1970-1990</i>	David Harvey, Manuel Castells	Marksist Kent Kuramı	Kapitalist kentleşme, mekânı bir meta haline getirerek eşitsizlikleri derinleştirir.
<i>2000 sonrası</i>	Neil Brenner, Christian Schmid	Gezegensel Kentleşme	Kentleşme süreci tüm dünyayı kapsar, kent-kır ayrımı anlamsızdır.
<i>2000 sonrası</i>	Jennifer Robinson, Ananya Roy	Postkolonyal Kentleşme	Batı merkezli kent teorileri yerine küresel çeşitliliği dikkate alan yaklaşımlar gereklidir.
<i>2010 sonrası</i>	McFarlane, Fariás	Birleşmeler Kentleşmesi	Kentler sabit değil, dinamik ve sürekli değişen sistemlerdir.

Bu teoriler, kentleşmenin tarihsel ve kavramsal evrimini anlamamıza yardımcı olmakta ve kentsel mekanın farklı disiplinler çerçevesinde nasıl yorumlandığını göstermektedir. 21. yüzyıl kentleşme teorileri, kentlerin sadece fiziksel yapılar olmadığını, aksine toplumsal, ekonomik ve çevresel dinamiklerle şekillenen kompleks sistemler olduğunu ortaya koymaktadır.

3. GEZEGENSEL KENTLEŞME KURAMI

Henri Lefebvre (1901-1991), Fransız filozof, sosyolog ve Marksist teorisyendir. Kentleşme süreçleri üzerine geliştirdiği analizlerle, kapitalist üretim ilişkilerinin mekân üzerindeki etkilerini açıklamıştır. Lefebvre'ye göre mekân, yalnızca fiziksel bir yapı değil, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik süreçler tarafından üretilen dinamik bir yapıdır (Lefebvre, 1991). "Mekânın Üretimi" teorisiyle Lefebvre, mekânın soyutlaşmasını ve piyasa dinamikleri tarafından belirlenen bir meta haline gelmesini ele almış, özellikle kentlerin giderek artan şekilde sermaye birikiminin mekânsal yansımalarına göre şekillendiğini vurgulamıştır. Henri Lefebvre'in 1970 yılında yazdığı "Kentsel Devrim" (Ing. The Urban Revolution) adlı eseri, 68 olayları sonrası kıta Avrupa'sının içinde bulunduğu durumu ve kent topraklarına odaklanmış sanayi sonrası kapitalist sömürüyü anlamaya yönelik bir çalışmadır. Lefebvre "gezegensel kentleşme" kavramına bu kitabında değinir. Bu eser, Lefebvre'nin daha sonra yazacağı ve eleştirel mekân bilimin önemli bir eseri olarak görülen "Mekânın Üretimi" (Ing. The Production of Space) kitabının da temelini oluşturur. Kentsel Devrim'de Lefebvre, yeni bir toplumsal durum olan "kentsel toplum" kavramını ortaya koyar. Marx'ın toplumsal aşamalarına göre, bu toplum sanayi toplumundan farklıdır ve kapitalizmin son aşamasını temsil eder. Bu aşamada kent toprakları, kapitalist sistemin merkezine yerleşmiş ve değişim değerine yeni bir anlam kazandırmıştır. Lefebvre'e göre, kent, sermayedar sınıf ve devlet tarafından "kutsal bir değer" olarak görülmüş, çok katmanlı ve karmaşık toplumsal ilişkilerle dolu bir yapıya bürünmüştür (Lefebvre, 2022). Lefebvre'ye göre, geleneksel disiplinler yaklaşımlar ve kurumsallaşmış bilim paradigmaları bu yeni durumu çözmeye yetersiz kalmış ya da bu kapasiteye hiç sahip olmamıştır (2014). Bu nedenle, yeni paradigmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Sargın,2013).

Neil Brenner ve Christian Schmid, Lefebvre'nin mekânın üretimi teorisini genişleterek gezegensel kentleşme kavramını daha kapsamlı bir teorik çerçeveye oturtmuşlardır. Onlara göre kentleşme artık sadece geleneksel kent sınırları içinde gerçekleşen bir süreç olmaktan çıkmış, kırsal alanlar, doğal kaynak bölgeleri ve sanayi hinterlandlarını da içine alan küresel bir olgu haline gelmiştir (Brenner & Schmid, 2015). Kentleşme süreçlerinin sadece büyük şehirler üzerinde değil, tarım arazileri, su kaynakları, sanayi bölgeleri ve ulaşım koridorları gibi geniş bir coğrafyada mekânsal yeniden yapılanmaya sebep olduğunu vurgulamışlardır.

3.1. Gezegensel Kentleşmede Mekânın Genel Özellikleri

Gezegensel kentleşme, kentsel mekânın küresel ölçekli süreçlerle şekillendiği ve farklı ölçeklerde yeniden üretildiği bir dönüşüm dinamiğini ifade eder (Brenner & Schmid, 2015). Küreselleşme ve neoliberal politikalar doğrultusunda mekânsal üretim süreçleri, belirli normlar çerçevesinde düzenlenerek tek tipleşmektedir (Harvey, 2012). Bu bağlamda, kentlerdeki fiziksel ve toplumsal çeşitliliğin yerini, piyasa mekanizmalarının belirlediği homojen mekânsal yapılar almaktadır.

3.1.1. Homojenleşen mekân

Kentsel dönüşüm sürecinde homojenleşme kavramı, mekânsal ve toplumsal çeşitliliğin azalması, belirli estetik ve işlevsel normlar doğrultusunda kent mekânının standartlaşması olarak tanımlanabilir (Zukin, 1991; Smith, 2002). Bu süreç, yerel kültürlerin, özgün mekânsal dokuların ve tarihsel referansların yerini daha düzenli, kapitalist tüketim kalıplarına uygun kentsel formasyonlara bırakmasıyla sonuçlanır (Harvey, 2012). Lefebvre (1991) ise bu durumu "mekânın soyut üretimi" bağlamında ele alarak, mekânın değişim değeri üzerinden yeniden organize edildiğini ve bunun sonucunda farklı sosyal gruplar arasında mekânsal farkların giderek azaldığını vurgular. Kentsel dönüşüm projeleri, mekânsal yenilenme ve altyapı geliştirme amacıyla uygulanırken, bu projelerin bölgedeki sosyal yapıyı, ekonomik dengeleri ve kültürel kimliği dönüştürme potansiyeli bulunmaktadır (Soja, 2000).

Özellikle küreselleşmenin etkisiyle, pek çok kent merkezi ve gelişen konut bölgeleri, birbirine benzer tasarım prensipleri ve estetik tercihler doğrultusunda yeniden inşa edilmektedir (Sassen, 2001). Bu süreç, bazen yüksek gelir gruplarının bölgeye taşınmasını ve mevcut nüfusun yerinden edilmesini tetikleyerek soylulaşma sürecini hızlandırır (Glass, 1964; Lees, Slater & Wyly, 2013). Özellikle mega projeler ve geniş ölçekli kentsel dönüşüm uygulamaları, yalnızca fiziksel çevreyi değil, aynı zamanda sosyal ilişkileri de dönüştürmekte ve bölgedeki mekânsal pratikleri yeniden şekillendirmektedir (Marcuse, 1985; Brenner & Theodore, 2002).

Bu bağlamda, homojenleşme yalnızca fiziksel çevrenin dönüşümüyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda günlük yaşamın ve sosyal etkileşimlerin de yeniden biçimlenmesine neden olur. Kentsel mekânın ticari kullanımlara öncelik verilerek düzenlenmesi, toplumsal ayrışmanın ve mekânsal dışlanmanın yeni biçimlerini doğurabilir (Augé, 1995; Lefebvre, 1996). Yerel kültürel öğelerin yerini küresel tüketim normlarına dayalı bir kent estetiğinin alması, kent sakinlerinin aidiyet duygusunu

zayıflatırken, mekânsal bellek kaybına da neden olabilir (Hall, 2002). Bu nedenle, kentsel dönüşüm projeleri planlanırken mekânsal çeşitliliğin korunması, toplumsal yapıların sürdürülebilirliği ve yerel kimliğin korunması gibi unsurların dikkate alınması büyük önem taşımaktadır.

Alternatif planlama yaklaşımlarında, topluluk temelli katılımcı süreçlerin teşvik edilmesi, dönüşüm sürecinde bölge sakinlerinin karar alma mekanizmalarına dahil edilmesi önerilmektedir (Purcell, 2002; Fainstein, 2010). Ancak bu yaklaşımlar, mevcut kent politikalarının piyasa odaklı doğası ile çeliştiğinden, yerel yönetimler ve merkezi otoriteler arasındaki güç ilişkileri kentsel dönüşüm sürecinin nasıl şekilleneceğini belirleyen temel unsurlardan biri olmaktadır (Brenner, 2004; Schmid, 2012).

Kentlerde giderek artan mekânsal ayrışma, sosyal grupların belirli mekânlara hapsolmesine ve kentsel alanların homojenleşmesine neden olmaktadır. Küresel kentleşme sürecinde ekonomik ve kültürel farklılıklar mekânda belirginleşmekte, gelir grupları arasındaki ayrışma fiziksel mekânda somutlaşmaktadır. Lefebvre'nin (1991) vurguladığı gibi, modern kentler, mekânsal organizasyonun yalnızca fiziksel bir düzenleme değil, aynı zamanda toplumsal farklılıkların mekânda görünür hale geldiği bir süreç olduğunu göstermektedir.

3.1.2. Soyut mekân

Soyut mekân üretimi, Henri Lefebvre'nin *Mekânın Üretimi* (1974) adlı eserinde geliştirdiği temel kavramlardan biri olup, kapitalist üretim süreçlerinin mekânda yarattığı homojenleşme, metalaşma ve denetim mekanizmalarını ifade eder. Lefebvre'ye göre mekân yalnızca fiziksel bir varlık değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin, üretim süreçlerinin ve iktidar dinamiklerinin bir sonucudur. Ancak kapitalist üretim biçimi, mekânın toplumsal ve tarihsel özgünlüğünü silerek, onu değişim değeri üzerinden yeniden örgütlenen, teknik ve ekonomik mantık çerçevesinde standartlaştırılan bir form haline getirir (Lefebvre, 1991). Bu bağlamda soyut mekân, farklı mekânsal pratiklerin, tarihsel sürekliliğin ve yerel kimliğin yerini kontrollü, planlanmış ve piyasa mantığına göre işleyen kent mekânlarına bıraktığı bir süreci ifade eder.

Kapitalist kentleşme süreçlerinde soyut mekân üretimi, kentsel dönüşüm projeleri, büyük ölçekli altyapı yatırımları, özel sermaye tarafından finanse edilen mekânsal müdahaleler ve kamusal alanların yeniden düzenlenmesi gibi uygulamalarla kendini gösterir. Bu süreç, mekânın yalnızca bir kullanım alanı olarak değil, aynı zamanda yatırım ve sermaye birikimi aracı olarak ele alınmasına yol açar (Harvey, 2012). Bu bağlamda,

kentsel mekânların küresel finans ağları ve piyasa dinamikleri doğrultusunda yeniden üretilmesi, kentsel tasarımın ve planlamanın yerel ve toplumsal ihtiyaçlardan koparak soyut ekonomik modeller doğrultusunda şekillenmesine neden olur.

3.2. Gezegensel Kentleşmenin Temel Özellikleri

Neil Brenner ve Christian Schmid'in analizleri, gezegensel kentleşmenin yalnızca büyük kent merkezleriyle sınırlı kalmayıp, küresel ölçekte mekânsal ve ekolojik dönüşümlere yol açan kapsamlı bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu süreç, mekânın metalaşması ve sermaye birikimi, mekânsal eşitsizlik ve ayrışma, kırsal alanların kentleşmesi, yerel kimliklerin ve kentsel mirasın erozyonu, ekolojik tahribat ve doğanın metalaşması ile geçici mekânların ve atık alanların artışı gibi temel dinamikler üzerinden şekillenmektedir.

3.2.1. Mekânın metalaşması ve sermaye birikimi

Henri Lefebvre (1991) kentlerin, toplumsal ilişkiler tarafından üretilen mekânlar olduğunu vurgulayarak, kapitalist üretim biçiminin mekânı bir "meta" olarak ele aldığını belirtir. Bu süreçte, mekânın kullanımdan çok değişim değeri ön plana çıkar ve mekân finansallaşmış bir yatırım aracına dönüşür (Harvey, 1985; Lefebvre, 1974).

David Harvey (2003) ise, kentsel mekânın finansallaşmasını "mekânsal birikim" (ing. spatial fix) kavramı üzerinden açıklar. Sermaye, kriz dönemlerinde durağanlaşan akışını sürdürmek için yeni yatırım alanları arar ve en kârlı seçeneklerden biri kent mekânlarıdır (Harvey, 2012). Brenner ve Schmid (2015) bu sürecin yalnızca büyük metropollerle sınırlı kalmadığını, küçük ve orta ölçekli kentlerin, kırsal alanların ve doğanın da bu kapitalist birikim döngüsüne dahil edildiğini öne sürer.

Neil Smith (2002) kentsel dönüşüm süreçlerinin soylulaştırma, mülksüzleştirme ve emlak spekülasyonu yoluyla mekânın değerlendirilmesini sağladığını belirtir. Bu durum, hem kent merkezlerinde hem de çeperlerde mülk değerlerinin artışına, arazi spekülasyonlarına ve kira fiyatlarının yükselmesine neden olur (Aalbers, 2019).

Mekânın metalaşması, gezegensel kentleşme süreçlerinde kent mekânlarının ekonomik değeri üzerinden yeniden tanımlanmasını ifade eder. Lefebvre'nin (1991) kavramsallaştırdığı gibi, kapitalist üretim süreçleri, mekânı yalnızca bir kullanım alanı olarak değil, aynı zamanda bir yatırım ve değişim değeri üzerinden değerlendirilen bir meta olarak ele almaktadır. Bu süreç, kentsel alanların piyasa dinamiklerine bağımlı hale gelmesine ve mekânın finansallaşmasına yol açmaktadır (Harvey, 2012). Kentlerin içinde

barındırdığı konut, kamusal alan ve doğal kaynaklar, yalnızca toplumsal ihtiyaçlara göre değil, ekonomik getiri sağlayacak şekilde şekillendirilmektedir.

Belirli bölgelerde nüfus ve yapı yoğunluğunun artmasıyla ortaya çıkan bu süreç, kent içindeki mekânsal sıkışmayı artırırken kamusal alanların azalmasına ve toplumsal yaşamın dönüşmesine neden olmaktadır. Lefebvre (1991), kent mekânının sermaye birikimi süreçlerine göre şekillendirildiğini ve bu nedenle yüksek yoğunluklu bölgelerin, ekonomik ve politik kararlarla belirlendiğini vurgulamaktadır. Nüfus artışıyla birlikte dönüşüm baskısı altına giren alanlarda altyapı yetersizlikleri, dikey yapılaşmanın artışı ve kamusal alan eksiklikleri kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir (Soja, 2000).

Mekânın metalaşması, kapitalist kentleşme süreçlerinin en belirgin yansımalarından biridir ve kentsel mekânların ekonomik değerlere dönüştürülmesini ifade eder. Bu kavram, özellikle soylulaştırma ve kamusal alanların özelleştirilmesi gibi sonuçlarla kendini göstermektedir. Soylulaştırma, düşük gelirli mahallelerin yüksek gelirli bireyler ve geliştiriciler tarafından ele geçirilmesiyle, orijinal sakinlerin ekonomik baskılar nedeniyle yerinden edilmesine yol açar. Bu durum, mahallelerin sosyokültürel yapısını temelden değiştirirken, gayrimenkul fiyatlarında yapay bir şişme yaratır. Öte yandan, kamusal alanların özelleştirilmesi, parklar, meydanlar ve diğer açık alanların ticari faaliyetler, özel etkinlikler ve reklam alanları olarak kullanılması anlamına gelir. Bu süreçler, kentsel alanların sadece fiziksel değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik açıdan da dönüşümüne işaret eder ve şehirlerin kamusal karakterinin zayıflamasına neden olur. Mekânın bu şekilde bir meta olarak görülmesi, kent yaşamının temel dinamiklerini ve toplum üzerindeki etkileşimlerini köklü bir şekilde dönüştürmektedir. Bu dönüşümler, kent planlaması ve sosyal politikalar açısından yeni stratejilerin belirlenmesini zorunlu kılar.

3.2.2. Mekânsal eşitsizlik, ayrışma

Brenner ve Schmid (2015), gezegensel kentleşme sürecinde merkez-çeper ayrışmasının derinleştiğini belirtir. Küresel kentleşme süreçleri, yalnızca büyük şehirlerde değil, küçük ve orta ölçekli kentlerde de kentsel ayrışmayı artırmaktadır (Davis, 2006). Lefebvre (1974) ise kentlerin kapitalist birikim süreçlerinin belirlediği hiyerarşik mekânlar hâline geldiğini vurgular. Bu bağlamda, zengin ve yoksul mahalleler arasındaki ayrışma, düşük gelirli grupların kent çeperlerine itilmesiyle daha belirgin hale gelmektedir (Smith, 1996).

Saskia Sassen (2014), küreselleşmiş kentlerin ekonomik merkezlerinin “yüksek kâr getiren mekânlara” dönüşmesi nedeniyle, kent içindeki sosyal grupların dışlandığını ifade etmektedir. Bu durum, özellikle büyük ölçekli konut projeleri, ticaret merkezleri ve finansal yatırımların kent merkezlerindeki mülksüzleştirme süreçlerini hızlandırdığı bir kentsel ayrışma modeli yaratmaktadır. Kentsel yayılma ve dönüşüm süreçleri, mekânsal eşitsizliği daha da derinleştirerek kent içinde sosyal ve ekonomik farklılıkları artırmaktadır.

Kentsel dönüşümde soylulaştırma, yoksul veya orta gelirli bölgelerin, kentsel dönüşüm projeleri aracılığıyla ekonomik olarak "zenginleştirilmesi" ya da daha varlıklı hale getirilmesi sürecini ifade eder. Bu süreçte, bir bölgede bulunan düşük gelirli sakinlerin bölgeden çıkarılması veya bölgede yaşamayı finansal olarak güçleştiren faktörlerin artmasıyla maddi ve sosyal dışlanma gerçekleşir. Kentsel dönüşüm, sermayenin mekâna müdahalesidir; bu müdahale emlak değerlerini artırırken, mekânın özgün sosyal yapısını dönüştürür ve marjinal grupları dışlar (Harvey, 2012).

Altyapı iyileştirmeleri, yeni lüks konutların inşası ve bölgenin genel olarak cazibe merkezi haline gelmesiyle birlikte, emlak fiyatları ve kira bedelleri hızla yükselir. Bu durum, düşük gelirli sakinlerin bölgede kalmasını imkânsız hale getirir ve çoğu zaman onları kent çeperlerinde daha düşük nitelikli konutlar aramaya zorlar. Soylulaştırma, artık yalnızca belirli kentlerde veya bölgelerde değil, küresel kapitalizmin etkisiyle, kentsel ve kırsal alanların yeniden yapılandırıldığı gezegensel bir olgu haline gelmiştir (Lees, Shin ve Lopez-Morales, 2022).

Düşük gelirli bölgelerde yapılan kentsel dönüşüm projeleri, çoğunlukla varlıklı kesimlerin ihtiyaçlarına yanıt veren modern ve lüks konutların üretimi ile sonuçlanır. Bu durum, bölgenin özgün sosyokültürel yapısını bozar ve toplumsal izolasyonu derinleştirir. Yenilenen altyapı hizmetleri (örneğin, toplu taşıma, parklar, yeşil alanlar) bölgeyi bir cazibe merkezi haline getirirken, bu hizmetlerden önceki sakinlerin değil, yeni ve daha yüksek gelirli nüfusun yararlandığı bir dönüşüm ortaya çıkar. Soylulaştırma, mekânın yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda kültürel kimliğini de dönüştürür. Bölge, varlıklı sınıfların yaşam tarzını yansıtan bir sahne haline gelir (Zukin, 2010).

Bu süreç Türkiye’de İstanbul Sulukule örneğinde açıkça gözlemlenmiştir. Sulukule, İstanbul’un tarihi yarımadasında, yüzyıllardır Roman topluluğunun yaşadığı bir mahalle olarak bilinirken, 2006 yılında başlatılan kentsel dönüşüm projeleriyle bölge lüks konut projeleriyle dönüştürüldü. Yerel halk, yüksek kira bedelleri ve yaşam

maliyetlerinin artmasıyla zorunlu göçe maruz kaldı. Bu dönüşüm, yalnızca fiziksel yapıyı değil, Sulukule'nin sosyokültürel dokusunu da köklü bir şekilde değiştirdi. Ekümenopolis belgeseli (2012) bu dönüşümü “*Sulukule'nin dönüşümü, kentsel mekânın piyasa mantığına göre yeniden inşa edilmesi ve bölgenin yüzyıllardır yaşayan sakinlerinin dışlanmasıdır.*” ifadeleriyle özetler.

Bu süreçte, yerel halkın bölgeden ayrılmasıyla birlikte Sulukule'nin orijinal kimliği büyük ölçüde kaybolmuş ve mahalle, metalaşmış bir mekâna dönüşmüştür. Bu örnek, Türkiye'de soylulaştırmanın en bilinen ve en çarpıcı vakalarından biri olarak kabul edilmektedir.

Görsel 3.1. Sulukule, ([http-1](#))

Görsel 3.2. Sulukule, ([http-2](#))

Görsel 3.3. *Sulukule İmar Planı, (http-3)*

Sonuç olarak, soylulaştırma süreci kentsel dönüşümle birlikte kentlerdeki eşitsizlikleri derinleştirirken, mekânsal ayrışmayı ve toplumsal dışlanmayı tetikler. Bu nedenle, Stavros Stavrides'in de vurguladığı gibi, dönüşüm projeleri bölge sakinlerinin katılımıyla yürütülmeli ve mekân, toplumsal müşterekler üzerinden yeniden kurgulanmalıdır. Kentsel dönüşüm projelerinde, bölgenin mevcut sakinlerinin ihtiyaçlarına yanıt verecek müşterek mekânlar yaratmak, soylulaştırma etkilerini azaltmanın temel anahtarıdır (Stavrides, 2016). Bu tür politikaların ve düzenlemelerin hayata geçirilmesi, kentsel dönüşüm süreçlerinde sosyal adaleti sağlamak adına büyük önem taşımaktadır.

3.2.3. Kırsal alanların kentleşmesi

Gezegensel kentleşme bağlamında kent çeperlerinde gelişen büyük ölçekli konut projeleri ve altyapı yatırımları, doğanın bir meta haline gelmesini hızlandırmaktadır. Özellikle kırsal alanların kentleşmeye açılması, tarım arazilerinin konut ve sanayi alanlarına dönüştürülmesi gibi süreçler, doğanın kullanım değerinden çok değişim değeri üzerinden ele alındığını göstermektedir (Brenner & Schmid, 2015).

Kentlerin çeperlerinde yeni yerleşim alanlarının hızla gelişmesi, kırsal ve kentsel alanlar arasındaki sınırları belirsizleştirmekte ve mekânsal organizasyonu değiştirmektedir (Brenner & Schmid, 2015). Yeni gelişen konut alanları, genellikle altyapı eksiklikleri ve ulaşım olanaklarının yetersizliği nedeniyle otomobile bağımlılığı

artırmakta, bu da sürdürülebilir kentsel büyüme açısından önemli sorunlar doğurmaktadır (Harvey, 2012).

Kentsel yayılma, büyük kentlerin çevresindeki doğal ve tarımsal alanların kaybına neden olurken, mekânsal organizasyonun düzensizleşmesine yol açmaktadır (Ewing, 1997). Büyük kentlerin çevresindeki tarım arazileri, ormanlar ve doğal alanlar, genişleyen metropoller tarafından dönüştürülerek kentsel alana katılmaktadır. Bu durum, mekânsal dağılımın daha düzensiz ve sürdürülemez hale gelmesine yol açmaktadır.

Kentlerin yayılması, büyük ölçekli konut projeleri, otoyol yatırımları ve ticari alanların gelişimiyle hızlanmaktadır (Ewing, 1997). Kırsal alanların kentsel alanlara dönüşmesi süreci, özellikle otomobile bağımlılığı artırarak sürdürülebilir kentsel gelişim açısından önemli sorunlar doğurmaktadır (Newman & Kenworthy, 1999). Kentlerin çevresindeki doğal ve tarımsal alanların kaybı, bu sürecin en belirgin çevresel etkilerindendir (Hall, 2002).

3.2.4. Yerel kimliklerin ve kentsel mirâsın erozyonu

Kapitalist kentleşme süreçleri, yerel kimlikleri ve kentsel mirası ticarileştirme eğilimindedir (Zukin, 1991; Holston, 2009). Lefebvre (1996) tarihî mekânların ve toplumsal dokuların tüketim odaklı dönüşümünün, mekânın toplumsal üretimini zayıflattığını ileri sürer.

Georg Simmel (1903), kentlerdeki bireylerin mekânsal belleklerinin ve aidiyetlerinin hızla silindiğini savunur. Bu süreç, modern kentlerin homojenleşmesi, turistikleşmesi ve piyasa dinamiklerine uyarlanması ile hızlanmaktadır (Harvey, 2001).

" Mekânın Üretimi " (Fr. La Production de l'Espace) adlı kitabında Lefebvre, mekânın salt fiziksel bir yer olmadığını, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin bir ürünü olduğunu savunur. Ona göre mekân, toplumsal pratikler, düşünceler ve temsiller aracılığıyla üretilir ve yeniden üretilir. Bu nedenle mekân, toplumsal süreçlerin bir aynasıdır ve sosyolojik analiz için zengin bir kaynaktır.

Lefebvre'ye göre (2014) mekân üretilir; ancak "bir kilo şeker ya da bir kumaş gibi" de üretilmez (Lefebvre, 2014). Lefebvre açısından mekânsal üretimde daha önemli olan unsur, mekânın üstyapının bir koşulu ve sonucu olarak üretimidir: Devlet ve onu oluşturan kurumların her biri, bir mekân varsayar ve bunu kendi ihtiyaçlarına göre düzenler. Mekân, kurumların ve bu kurumların tepesinde bulunan devletin önsel koşulundan başka bir şey değildir. Mekân, mülkiyet ilişkilerine (özellikle toprağın, yerin mülkiyeti) içkin ve diğer yandan, (bu toprağı, bu yeri şekillendiren) üretici güçlere bağlı

olan toplumsal mekân hem biçimsel hem maddi çok-değerliliğini, gerçekliğini ortaya koyar. Kullanılan, tüketilen ürün olan mekân, aynı zamanda, üretim aracıdır; mübadele ağları, hammadde ve enerji akışı, hem mekânı şekillendirir hem de mekân tarafından belirlenirler. Bu şekilde üretilmiş olan bu üretim aracı, ne üretici güçlerden, teknik ve bilgiden ayrılabilir, ne onu şekillendiren toplumsal işbölümünden, ne de doğadan, devletten ve üstyapılardan (Lefebvre, 2014).

Kapitalist kentleşme süreçlerinde soyut mekân üretimi, Lefebvre'nin (1991) kavramsallaştırdığı gibi, mekânın standartlaştırılması ve homojenleştirilmesi sürecini ifade eder. Küresel kentleşme, mekânın yerel kimliklerden arındırılarak sermaye döngülerine uyumlu hale getirilmesine yol açmaktadır. Bu dönüşüm, özellikle büyük ölçekli kentsel projelerde mekânın işlevselliğini artırmaya yönelik girişimlerle gerçekleştirilmektedir. Ancak, bu süreç aynı zamanda kamusal alanların özel mülkiyet ve ticari kullanıma açılması gibi sonuçlar doğurarak kentlerin sosyal dokusunda dönüşüme neden olmaktadır (Sassen, 2001).

Kentsel mekânlar, günümüzde yalnızca kolektif kullanım alanları olmaktan çıkmakta, aynı zamanda sermaye yatırımlarına konu olan projeler haline gelmektedir (Schmid, 2012). Bu dönüşüm, toplumsal mekânların kapsayıcılık niteliğini değiştirerek belirli sosyal grupların erişim imkânlarını şekillendirmektedir. Kültürel ve tarihsel bellek unsurlarının giderek zayıfladığı ve mekânsal kimliğin homojenleştiği bu süreç, küresel sermaye akışları doğrultusunda kentlerin yeniden organize edilmesine yol açmaktadır (Lefebvre, 1996).

Toplumsal mekânlar, yalnızca bireylerin günlük yaşamlarını sürdürdüğü yerler değil, aynı zamanda toplumun değerlerini, kültürünü ve kimliğini yansıtan, toplumsal ilişkilerin güçlendiği, demokratik katılımın sağlandığı alanlardır. Bu nedenle, kentsel planlamada toplumsal mekânların öneminin anlaşılması ve bu alanların korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilir hale getirilmesi büyük bir gereklilik arz etmektedir. Toplumsal mekânların ve kamusal alanların dönüşüm sürecinde etkili olan politik, ekonomik, kültürel ve çevresel faktörlerin etkileşimi, gelecekteki şehir yaşamının kalitesini belirleyen en önemli unsurlar arasında yer alacaktır.

Kamusal alanların ticarileşmesi, sosyal etkileşimlerin azalmasına ve toplumsal bağların zayıflamasına yol açarak, kamusal hayatı tehdit eder (Harvey, 2012). Kamusal alanların ticarileşmesi ve özelleştirilmesi, sosyal etkileşimlerin azalması ve kamusal hayatın zayıflaması ile sonuçlanır.

Bu çerçevede, gezegensel kentleşmenin sosyal ve mekânsal boyutları, bir kentin karakterini yalnızca fiziksel büyüklüğü, nüfus yoğunluğu ya da heterojenliğiyle değil, aynı zamanda gündelik yaşamın dinamikliği ve sosyal etkileşimlerin niteliği ile şekillendirdiğini göstermektedir. Schmid'in (2014) belirttiği üzere, bir şehri tanımlayan temel özellik, onun büyüklüğünden ziyade, kent sakinlerinin birbirleriyle ve mekânla olan etkileşim süreçlerinin kalitesidir. Bu etkileşimlerin niteliği, kentsel mekânların toplumsal eşitsizlik, kültürel homojenleşme ve kamusal alanların özelleşmesi gibi gezegensel kentleşmenin yarattığı sonuçlarla doğrudan ilişkilidir. Böylece, şehirlerin mekânsal düzenlemeleri ve toplumsal yapıları, küresel kentleşme süreçlerinin yerel bağlamlardaki karmaşık yansımaları olarak ele alınmalıdır.

3.2.5. Ekolojik tahribat ve doğanın metalaşması

Doğanın metalaşması, kapitalist kalkınma süreçlerinde doğal kaynakların ve çevrenin, ekonomik değer olarak görülüp pazar koşullarına tabi tutulması anlamına gelir. Metalaşma, arazilerin, ormanların, su kaynaklarının ve diğer doğal varlıkların özel mülkiyete dönüştürülmesi ve ticarileştirilmesi yoluyla gerçekleşir. Doğal alanların turizm işletmeleri, madencilik faaliyetleri ve sanayiye dönüştürülmesi bu sürecin belirgin örneklerindedir. Bu tarz değişiklikler, doğal yaşam alanlarının yok olmasına ve ekolojik dengenin olumsuz etkilenmesine yol açarken, yerel halkların geleneksel yaşam alanlarından ve doğal kaynaklardan yoksun kalmasına sebep olmaktadır. Aynı zamanda, bu metalaştırma süreci, iklim değişikliği ve biyolojik çeşitliliğin azalması gibi geniş çaplı çevresel sorunları da tetiklemektedir. Kentsel planlama ve politika yapımında, doğanın sürdürülebilir kullanımını önceliklendiren ve ekolojik hassasiyeti merkeze alan yaklaşımların benimsenmesi bu nedenle büyük önem taşır.

Kaz Dağları, doğal güzellikleri ve biyolojik çeşitliliği ile bilinirken, altın madenciliği projeleri yüzünden büyük bir ekolojik tahribat yaşamaktadır. Maden faaliyetleri sonucunda ormanlar tahrip edilmiş, su kaynakları kirlilikle karşılaşmış ve bölgedeki ekosistem ağır şekilde etkilenmiştir. Bu örnek, doğanın ekonomik bir mal haline nasıl dönüştürüldüğünü ve bu dönüşümün doğa üzerindeki etkilerini göstermektedir (Görsel 3.4-5).

Görsel 3.4. Kazdağları madencilik faaliyetleri, (<http-4>)

Görsel 3.5. Kazdağları, (<http-5>)

Munzur Vadisi, Türkiye'nin en önemli biyolojik çeşitlilik alanlarından biridir. Ancak burada planlanan hidroelektrik santraller (HES) projeleri, bölgedeki doğal su kaynaklarının enerji üretimi amacıyla kullanılmasına yol açmakta ve vadinin ekosistemini tehdit etmektedir. Bu, doğal alanların metalaştırılmasının doğaya ve yerel topluluklara olan etkilerini gösteren bir diğer çarpıcı örnektir (Görsel 3.6-7).

Görsel 3.6. *Munzur Vadisi, (http-6)*

Görsel 3.7. *Munzur Vadisi ve Hes Projesi, (http-7)*

Swyngedouw (2006), kentsel genişleme ve doğanın metalaşması arasındaki bağlantıyı vurgulayarak, kentleşme süreçlerinin çevresel tahribata yol açtığını belirtir. Harvey (1996), doğanın kapitalist üretim süreçlerine entegrasyonu nedeniyle “yapay doğa” kavramının ortaya çıktığını ifade eder.

Kentleşme aynı zamanda atıl mekânlar yaratır (Lefebvre, 1974). Kullanılmayan sanayi bölgeleri, terk edilmiş yapılar ve atık alanlar, kapitalist üretimin mekânsal döngüsünün bir sonucu olarak ortaya çıkar (Sassen, 2014).

3.2.6. Geçici mekânların artışı ve atık alanların artışı

Kentleşme süreci, yalnızca yeni mekânlar üretmekle kalmayıp, aynı zamanda işlevsizleşmiş, terk edilmiş ve atıl alanların artmasına da neden olmaktadır. Kapitalist üretim süreçleri içinde, mekânın sürekli olarak yeniden yapılandırılması, bazı bölgelerin ekonomik ve sosyal işlevlerini kaybetmesine yol açmaktadır (Harvey, 1989). Bu durum, kullanılmayan sanayi bölgeleri, terk edilmiş yapılar ve kent dönüşüm sürecinde işlevsiz kalan alanların ortaya çıkmasını beraberinde getirmektedir.

Kentsel dönüşüm süreçlerinde yıkılan veya yeniden yapılandırılması beklenen bölgelerin uzun süre boş kalması, bu alanları işlevsiz mekânlar hâline getirmektedir (Smith, 2002). Örneğin, sanayinin küreselleşme ile kent dışına taşınması, eski sanayi alanlarının boş kalmasına neden olmuş ve bu alanların yeniden işlevlendirilmesi zaman almıştır (Florida, 2017). ABD ve Avrupa'daki pek çok sanayi kenti, sanayisizleşme sürecinin ardından bu tür atıl mekânlarla karşı karşıya kalmıştır (Zukin, 1991).

Atık alanların çoğalması, sadece terk edilen sanayi bölgeleri ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda kentsel dönüşüm projelerinin tamamlanamaması, ekonomik krizler nedeniyle yarım kalan inşaat projeleri ve düşük yoğunluklu kullanılan alanlar gibi çeşitli biçimlerde de ortaya çıkmaktadır (Brenner & Schmid, 2015). Bu mekânlar, zaman içinde ya geçici kullanımlara açılmakta (örneğin, açık hava etkinlikleri, geçici pazarlar veya sanat mekânları olarak değerlendirilmekte) ya da uzun süre boyunca işlevsiz kalarak kentsel bozulmaya neden olmaktadır (Tonkiss, 2013).

Özellikle büyük ölçekli ekonomik değişimler ve mekânsal üretim süreçleri, belli dönemlerde bazı mekânların işlevini kaybederek atıl hâle gelmesine yol açmaktadır (Soja, 2000). Bu bağlamda, Henry Lefebvre'nin (1974) "mekânın üretimi" teorisi, mekânın yalnızca fiziksel bir varlık olmadığını, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik süreçlerin bir sonucu olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre, ekonomik döngüler içindeki dalgalanmalar, mekânsal organizasyonu doğrudan etkileyerek bazı alanların geçici olarak işlevsiz kalmasına neden olmaktadır (Lefebvre, 1991).

Terk edilen sanayi alanlarının ekonomik dönüşüm sürecinde uzun süre atıl kalması, aynı zamanda kentsel hafızanın kaybolmasına ve kent kimliğinin değişmesine yol açmaktadır (Hall, 2002). Bu mekânlar, yeniden işlevlendirilmediği sürece sosyal ve

ekonomik sorunları derinleştirmekte ve kent içindeki kullanım dengesizliklerini artırmaktadır (Jacobs, 1961). Bu nedenle, sürdürülebilir kentsel planlama anlayışları, atıl alanların geçici veya kalıcı işlevlerle yeniden değerlendirilmesini önermekte ve bu alanların kent yaşamına kazandırılmasını teşvik etmektedir (Newman & Kenworthy, 1999).

3.3. Değerlendirme

Gezegensel kentleşme kuramı, kentleşme süreçlerinin artık yalnızca belirli şehir merkezleriyle sınırlı kalmadığını, kırsal alanlardan doğal ekosistemlere kadar tüm mekânsal düzeni yeniden şekillendirdiğini öne sürmektedir. Neil Brenner ve Christian Schmid'in geliştirdiği bu kuramsal çerçeve, kentleşmenin günümüzde dünya çapında yaygınlaşan, ekonomik ve politik süreçlerle yönlendirilen çok katmanlı bir dönüşüm haline geldiğini göstermektedir. Kentler, geleneksel sınırlarını aşarak kırsal hinterlandları, ulaşım ağlarını, sanayi bölgelerini ve doğal kaynakları içine alan geniş ölçekli bir üretim ve tüketim alanına dönüşmektedir. Bu süreç, yalnızca kent-kır ayrımını bulanıklaştırmakla kalmayıp, aynı zamanda kentleşmenin küresel ekonomiyle iç içe geçen bir olgu haline geldiğini ortaya koymaktadır.

Gezegensel kentleşmenin en belirgin yönlerinden biri, kentleşmenin ekonomik süreçlerle bütünleşerek küresel piyasanın ihtiyaçlarına göre şekillendirilmesidir. Büyük ölçekli altyapı projeleri, mega şehirler ve kırsal alanların kentleşmeye açılması gibi süreçler, kentlerin yalnızca yaşanabilir alanlar değil, aynı zamanda sermaye için birikim araçları haline gelmesine neden olmaktadır. Türkiye'de mega projeler, toplu konut yatırımları ve kentsel dönüşüm projeleri bu sürecin yerel ölçekteki en çarpıcı örnekleri arasında yer almaktadır. Eskişehir'de Vadişehir ve Şirintepe gibi mahallelerin dönüşümü, kentleşmenin yalnızca nüfus artışıyla değil, aynı zamanda ekonomik dinamiklerle şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Ekolojik dönüşüm ve doğal alanların kentleşmesi, gezegensel kentleşmenin en kritik boyutlarından biridir. Küresel sermaye, yalnızca kent merkezlerini değil, aynı zamanda doğal alanları, kırsal peyzajları ve ekosistemleri de kentleşme sürecine dahil etmektedir. Kaz Dağları'nda madencilik faaliyetleri, Munzur Vadisi'ndeki hidroelektrik projeleri ve kırsal alanların büyük ölçekli yapılaşmaya açılması, doğanın bir yatırım aracı olarak ele alındığını göstermektedir. Bu durum, çevresel sürdürülebilirliği tehdit ederken, gezegensel kentleşmenin yalnızca mekânsal bir dönüşüm olmadığını, aynı zamanda ekolojik ve sosyal dengeleri de değiştiren bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 3.1. Gezegenel Kentleşmenin Temel Özellikleri

Gezegensel Kentleşmenin Temel Özellikleri	Açıklama
Mekânın Metalaşması ve Sermaye Birikimi	<p>Kentsel alanların finansallaşması ve yatırım aracı haline gelmesi</p> <p>Mekânın kullanımından çok değişim değerinin ön plana çıkması</p> <p>Küçük ve orta ölçekli kentlerin (de bu finansallaşmanın sonucu olarak meta unsuru haline gelmesi?) metalaşması.</p> <p>Mülk değerlerinin artması, arazi spekülasyonlarının yaygınlaşması ve kira fiyatlarının yükselmesi.</p> <p>Belirli bölgelerde nüfus ve yapı yoğunluğunun artmasıyla kent içindeki mekânsal sıkışmanın artması ve kamusal alanların azalması.</p> <p>Gayrimenkul piyasalarının yatırımcılar için cazip hale gelmesi ve yerel halkın mülksüzleşmesi.</p> <p>Kent merkezlerinde konutların yatırım aracı olarak kullanılması ve boş konut stoklarının artması.</p> <p>Büyük ölçekli kentsel projelerin kamusal alanları özel mülke dönüştürerek kamusal erişimi kısıtlaması. Düşük gelirli konut alanlarının yoğunlaşması.</p>
Mekânsal Eşitsizlik, Ayrışma	<p>Gezegensel kentleşme sürecinde merkez-çeper ayrışmasının derinleşmesi.</p> <p>Küresel kentleşme süreçlerinin yalnızca büyük şehirlerde değil, küçük ve orta ölçekli kentlerde de kentsel ayrışmayı artırması.</p> <p>Sosyo-ekonomik farklılıkların, mekânsal bölünmeleri güçlendirmesi. Sosyo-ekonomik düzeyin farklı olduğu mahalleler arasında fiziksel ve sosyal bariyerlerin oluşması.</p> <p>Düşük gelirli konut alanlarının yoğunlaşması.</p> <p>Ulaşım ve altyapı yatırımlarının belirli bölgelerde yoğunlaşarak mekânsal adaletsizliği artırması.</p>
Kırsal Alanların Kentleşmesi	<p>Kırsal Alanların Kentleşmesi ve Kentsel Sınırların Silinmesi</p> <p>Özgün kırsal üretim alanlarının (tarım, hayvancılık vb.) yerini konut ve ticari yapılarla homojenleşmiş bir kentsel form üretimine bırakması</p> <p>Kent ile kırsal arasındaki sınırların bulanıklaşması</p> <p>Gezegenin tamamının bir “kentsel alan” haline gelmesi Kırsal bölgelerin sanayi ve lojistik alanlarına dönüşmesi ve geleneksel tarımsal üretimin azalması.</p> <p>Kırsal yerleşimlerin yapılaşmaya açılmasıyla birlikte doğal alanların bozulması.</p>

Tablo 3.1. (Devam) Gezegenel Kentleşmenin Temel Özellikleri

<p>Yerel Kimliklerin ve Kentsel Mirasın Erozyonu</p>	<p>Kapitalist kentleşme süreçlerinin, yerel kimlikleri ve kentsel mirası ticarileştirmesi.</p> <p>Kentlerin homojenleşmesi, turistikleşmesi ve piyasa dinamiklerine uyarlanması.</p> <p>Kültürel belleğin silinmesi ve mekânın üretim süreçlerinin kültürel bellekten bağımsızlaşması.</p> <p>Mekânı üreten dinamiklerinin farklı güç merkezleri olması ve bu güç merkezlerinin yerel kimlikleri belirleyen unsurlar olarak dönüşmesi.</p> <p>Tarihi</p> <p>Yerel esnafın yerini zincir mağazaların alması ve ticari kimliğin dönüşmesi.</p> <p>Yerel festivaller, pazarlar ve kamusal etkinliklerin ticarileştirilerek özgün kültürel değerlerin kaybolması.</p>
<p>Ekolojik Tahribat ve Doğanın metalaşması</p>	<p>Ekolojik alanların sermaye birikim sürecine dahil edilmesi.</p> <p>Doğal kaynakların mekânsal dönüşüm süreçlerine tabi tutulması.</p> <p>Kent ekosistemlerinin bozulması ve doğanın tüketim nesnesine dönüşmesi.</p> <p>Kent içindeki yeşil alanların yapılaşma baskısı altında küçülmesi.</p> <p>Doğal su kaynaklarının kentleşme süreçleriyle birlikte kirlenmesi ve ticarileşmesi.</p> <p>Büyük ölçekli projelerin doğal ekosistemleri bozarak biyolojik çeşitliliği tehdit etmesi.</p>
<p>Geçici Mekanların ve Atık Alanların Artışı</p>	<p>Kentleşmenin aynı zamanda atıl mekânlar üretmesi.</p> <p>Kullanılmayan sanayi bölgelerinin, terk edilmiş yapıların ve atık alanların artması.</p> <p>Kapitalist üretim süreçlerinin mekânsal döngüsü içinde bazı mekânların işlevsiz hale gelmesi veya geçici kullanımlara dönüşmesi</p> <p>Kentsel dönüşüm sürecinde boş kalan veya yıkılmış alanların uzun süre işlevsiz kalması.</p> <p>Terk edilen sanayi alanlarının ekonomik dönüşüm sürecinde atıl kalması.</p>

4. TÜRKİYE KENTLEŞME TARİHİ VE ESKİŞEHİR'İN KENTLEŞME EĞİLİMLERİ

Türkiye'nin kentleşme süreci, 1950'lerden itibaren kırsaldan kente göçün yoğunlaştığı bir dönüşüm dönemiyle ivme kazanmıştır. Bu süreç, kırsal ekonominin zayıflaması ve sanayi merkezli büyüme stratejilerinin benimsenmesiyle şekillenmiştir. Özellikle 1980'lerden sonra uygulanan neoliberal politikalar, kentleşme sürecini hızlandırmış ve kentlerin ekonomik merkezler olarak küresel ekonomik ağlarla entegrasyonunu sağlamıştır. Bu durum, aynı zamanda kentsel rantın artışı, doğanın metalaşması ve mekânsal eşitsizliklerin derinleşmesi gibi sorunları da beraberinde getirmiştir (Keyder, 2005).

Türkiye'deki kentsel dönüşüm süreçleri, büyük ölçüde sermaye birikimini artırmayı hedefleyen projeler üzerinden ilerlemiştir. Örneğin, özel sektörün ve TOKİ'nin öncülük ettiği büyük ölçekli konut projeleri, "soyut mekân üretimi" kavramını destekler nitelikte homojenleşmiş kentsel alanlar oluşturmuştur. Ayrıca, mega projeler ve altyapı yatırımları, kırsal alanların kentsel mekâna dahil edilmesini hızlandırmış ve kırsal-kentsel sınırların silikleşmesine neden olmuştur.

Osmanlı Dönemi'nde kentleşme, feodal ve geleneksel kent dokusu çerçevesinde şekillenirken, Cumhuriyet'in ilk yıllarında modernleşme hamleleri Ankara'nın başkent ilan edilmesiyle birlikte ivme kazanmıştır (Tekeli, 1998). Ancak, 1950 öncesinde kırsal nüfus halen baskın durumdaydı ve sanayileşme hamlelerinin yetersizliği nedeniyle kentleşme sınırlı kalmıştır. Bu dönemde kentleşme süreci, toplumsal ekolojik sistemler çerçevesinde incelenmiş ve kentlerin büyümesi, çevresel ve ekonomik faktörlerle açıklanmıştır (Park, Burgess & McKenzie, 1925).

Osmanlı-Türkiye geçiş sürecinde, geleneksel kent yapılarının yeniden şekillenmesi, bu model çerçevesinde ele alınabilir. Bu bağlamda, Osmanlı'nın mahalle bazlı yerleşim dokusu ve içe kapalı sosyal yapısı, Cumhuriyet'in merkeziyetçi planlama anlayışıyla değişime uğramıştır. Özellikle, Ankara'nın başkent ilan edilmesi ve planlı bir kent olarak şekillendirilmesi, modernleşme sürecinin bir göstergesi olmuştur (Tekeli, 1998).

Bununla birlikte, sanayileşmenin sınırlı kalması, kentleşmenin belirli merkezlerle sınırlı olmasına neden olmuş, bu da kırsal nüfusun yüksek oranda devam etmesine yol açmıştır. Ekolojik model çerçevesinde bakıldığında, sanayi ve ticaret merkezleri etrafında büyüyen Osmanlı kentleri, Cumhuriyet'in erken döneminde modern planlama anlayışıyla dönüştürülmeye çalışılmış, ancak bu dönüşüm kırsaldan kente büyük ölçekli göçlerle

desteklenememiştir. Bu durum, kentlerin organik olarak gelişmek yerine belirli merkezlerde yoğunlaşmasına yol açmıştır. Dolayısıyla, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte kentleşme süreci, hem geleneksel yapının hem de modernleşme politikalarının etkisi altında şekillenmiştir.

1950'lerle birlikte iç göç dalgası hız kazanarak sanayileşmenin öne çıktığı kentlerde yoğunlaşmıştır (Keyder, 1987). Kentlerin konut altyapısı bu göç dalgasına hazır olmadığından, gecekondu alanları yaygınlaşmıştır (Karpat, 1976). Bu süreç, Henri Lefebvre'in mekânın üretimi teorisi çerçevesinde değerlendirildiğinde, kentsel mekânın toplumsal ilişkiler doğrultusunda yeniden şekillendiği görülmektedir. Lefebvre (1991), mekânın yalnızca fiziksel bir varlık olmadığını, toplumsal pratiklerin bir sonucu olarak sürekli değişim içinde olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, gecekondu bölgeleri, göç eden nüfusun barınma ihtiyacına karşılık gelen, ancak kent planlamasıyla örtüşmeyen yeni mekânsal biçimler olarak ortaya çıkmıştır.

Dolayısıyla, 1950-1980 dönemi, kentlerin göçle hızla büyüdüğü, ancak bu büyümenin planlı bir çerçevede gerçekleşmediği bir süreçtir. Lefebvre'in mekânın üretimi teorisi ve Marksist kent kuramı, bu dönemde kentlerin nasıl dönüştüğünü anlamak açısından önemli kavramsal çerçeveler sunmaktadır.

1980 darbesi sonrasında neoliberal politikaların benimsenmesiyle kentlerde özelleştirme ve inşaat sektörü merkezli kentsel gelişim hız kazanmıştır (Erder, 1996). Bu dönemde, kentsel rantların artması mekânın finansallaşmasını hızlandırmıştır (Harvey, 2012). David Harvey'nin (2003) kentsel rant yaklaşımına göre, kentlerin finansallaşmasıyla birlikte mekân yalnızca bir yaşam alanı olmaktan çıkarak, yeni bir sermaye birikim aracı hâline gelmiştir. Kent mekânının metalaşması, konut piyasasının yatırımcılar için cazip hâle gelmesini sağlamış, bu da kentsel dönüşüm süreçlerini hızlandırarak sosyal eşitsizlikleri derinleştirmiştir.

2000'ler itibariyle, AKP iktidarında kentsel politikalar mega projeler, kentsel dönüşüm ve altyapı yatırımlarına odaklanmıştır (Balaban, 2012). İstanbul, Ankara ve İzmir gibi şehirlerdeki büyük çapta altyapı projeleri kentlerin küresel sermaye ile entegrasyonunu hızlandırmıştır (Brenner & Schmid, 2015). Brenner ve Schmid'in (2014) gezegensel kentleşme kuramı, kentleşme süreçlerinin artık yalnızca şehirlerle sınırlı olmadığını, tüm gezegeni etkileyen bir fenomen haline geldiğini ileri sürmektedir. Bu doğrultuda, Türkiye'de kentsel dönüşüm ve büyük ölçekli projeler, yalnızca kent

merkezlerinde değil, kırsal alanlarda da mekânsal ve ekonomik değişimlere yol açmaktadır.

Bu süreç, Batı dışındaki kentlerin küresel kapitalizmle ilişkilerinde özgün dinamikler taşıdığını savunan postkolonyal kentleşme kuramı (Robinson & Roy, 2000) çerçevesinde değerlendirildiğinde, Türkiye'nin büyükşehirlerinde yürütülen projelerin küresel ekonomik düzenin bir parçası haline geldiği görülmektedir. İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyükşehirlerde kentsel dönüşüm projeleri, gecekondu bölgelerini lüks konut ve ticaret alanlarına dönüştürmekte, bu süreç ise bir yandan sermaye için yeni yatırım alanları yaratırken, diğer yandan düşük gelirli grupların kent merkezlerinden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Sulukule ve Tarlabası gibi mahallelerde gerçekleşen dönüşümler, kentsel kimliğin kaybolmasına ve toplumsal ayrışmanın artmasına yol açmıştır.

Kentleşme süreci artık yalnızca şehir merkezleriyle sınırlı değildir; kırsal alanlar da kentleşmeye dahil edilmektedir. Büyükşehir Yasası ile kırsal alanlar, şehirlerin yönetim birimleri haline getirilmiş ve köy statüsü kaldırılmıştır.

Brenner ve Schmid'in (2014) gezegensel kentleşme kuramı, kent-kır ayrımının giderek anlamsızlaştığını ve tüm gezegenin kentleşme süreçlerine dahil olduğunu öne sürmektedir. Türkiye bağlamında bu sürecin en önemli yansımalarından biri, doğanın metalaşmasıdır. Örneğin, İstanbul'da 3. Köprü ve 3. Havalimanı gibi mega projeler, ormanlık alanların yapılaşmaya açılmasıyla doğal kaynakların ekonomik bir değer olarak görülmesine neden olmuştur (Özdemir, 2019).

Türkiye'nin kentleşme süreci, modernleşme, neoliberal dönüşüm, küreselleşme ve gezegensel kentleşme dinamikleriyle şekillenmiştir. Bu süreç, hem mekânsal hem de toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretirken, aynı zamanda kentsel mekânın sürekli bir dönüşüm içinde olduğunu göstermektedir.

4.1. Eskişehir'in Kentleşme Eğilimleri

Eskişehir'in kentleşme süreci, Osmanlı döneminde sanayi ve ulaşım yatırımlarıyla şekillenmeye başlamış, 20. yüzyılda demiryolu ağı ve sanayi tesislerinin gelişimiyle önemli bir bölgesel merkez haline gelmiştir. Cumhuriyet döneminde modernleşme politikaları doğrultusunda gerçekleştirilen sanayi ve altyapı yatırımları, kentin mekânsal yapısını dönüştürerek Eskişehir'i sanayi temelli bir kent kimliğine kavuşturmuştur (Tekeli, 1998). Sümerbank ve TÜLOMSAŞ gibi sanayi kuruluşları, kentin ekonomik yapısını şekillendiren temel aktörler arasında yer almıştır.

Eskişehir'in gelişiminde demiryolu ağlarının etkisi büyüktür. 1894 yılında Eskişehir-Ankara demiryolu hattının açılması, kentin ticaret ve ulaşım açısından önemli bir kavşak noktası haline gelmesini sağlamıştır (Ulu, 2003). Cumhuriyetin ilanı ile sanayileşme politikalarının hız kazanması, Eskişehir'in Türkiye'nin önde gelen sanayi merkezlerinden biri olmasını sağlamış, Sümerbank ve şeker fabrikası gibi yatırımlar, kentsel gelişimi desteklemiştir (Ertin, 2010). 1960'lı yıllardan itibaren hazırlanan imar planları ve kırsal göç dalgaları, Eskişehir'in hızlı kentleşmesine yol açmış, yeni yerleşim alanlarının oluşmasına neden olmuştur (Yılmaz, 2015).

1980'ler ve 1990'lar boyunca sanayi faaliyetleri genişlemiş, kent nüfusu artmış ve mekânsal dönüşüm hızlanmıştır. 1999 yılına gelindiğinde, sanayileşme ve göçün etkileri sonucunda Eskişehir'de altyapı yatırımları ve kentsel dönüşüm projeleri gündeme gelmiştir. 2000'li yıllardan itibaren ise kent, küresel ekonomik dinamiklerin etkisiyle neoliberal politikalar doğrultusunda yeniden şekillenmeye başlamıştır.

1999 sonrasında yerel yönetimlerin öncülüğünde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm ve yenileme projeleri, Eskişehir'in mekânsal yapısını değiştiren önemli girişimlerden biri olmuştur. Porsuk Nehri ıslah çalışmaları, tramvay sisteminin kurulması ve kamusal alanların yeniden düzenlenmesi gibi projeler, kentin sosyal ve ekonomik yapısında dönüşüm yaratmıştır. Porsuk Nehri çevresinde gerçekleştirilen peyzaj düzenlemeleri, kent merkezindeki yaşam kalitesini artırarak şehri bir cazibe merkezi haline getirmiştir.

20. yüzyılda modernist kentleşme anlayışı, mekânın homojenleşmesi ve standartlaşması üzerine kurulmuşken, 21. yüzyılda küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle kentleşme süreci çok katmanlı bir yapıya bürünmüştür. Henri Lefebvre'nin "gezegensel kentleşme" kavramı, kentleşmenin artık sadece yerel veya ulusal ölçekte değil, küresel düzeyde tüm mekânsal sistemleri etkileyen bir süreç haline geldiğini öne sürmektedir (Lefebvre, 1970). Neil Brenner ve Christian Schmid'in (2015) katkılarıyla geliştirilen bu kavram, kentleşmenin kırsal alanlar ve doğal çevre üzerindeki dönüştürücü etkisini vurgulamaktadır.

Türkiye özelinde, kırsal göç, kentsel rant ve büyük ölçekli projeler, gezegensel kentleşme olgusunun somut örnekleri olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, doğanın metalaşması süreci, büyük altyapı projeleri ve kırsal alanların kentleşmesi ile gözlemlenmektedir. Aynı şekilde, özel sektör ve TOKİ gibi kurumlar tarafından gerçekleştirilen standart konut projeleri, "soyut mekân üretimi'nin bir örneği olarak kentleşme süreçlerinde belirleyici rol oynamaktadır. Türkiye'de gezegensel kentleşme

süreçlerinin etkileri, özellikle büyükşehirlerde çevresel, sosyal ve mekânsal dinamikler üzerinde gözlemlenmektedir. Eskişehir, son yıllarda geçirdiği hızlı mekânsal dönüşümlerle bu sürecin etkisinde olan orta ölçekli bir kent olarak dikkat çekmektedir. 2006 yılı, Eskişehir için hem kentsel sınırların genişlediği hem de şehir merkezinde dönüşüm projelerinin hız kazandığı bir dönemi ifade etmektedir. 2015 yılı ise kentleşme eğilimlerinin daha belirginleştiği ve hızlandığı bir dönemi olarak, 2024 yılı ise kentleşme eğilimlerinin kente etkisine ilişkin güncel veriler sunmak açısından önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, Eskişehir'in kentleşme süreci, küresel ve yerel dinamiklerin kesişim noktasında şekillenen bir dönüşüm sürecini yansıtmaktadır. Gezegensel kentleşme çerçevesinde ele alındığında, kentin mekânsal yapısında görülen değişimler, doğanın metalaşması, mekânsal eşitsizlikler ve kent-kır sınırlarının belirsizleşmesi gibi temel unsurlarla ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda, Eskişehir'deki kentsel dönüşüm süreçleri, gezegensel kentleşmenin kent mekânı üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik önemli bir analiz sunmaktadır.

Bu çalışma, 2006-2024 yılları arasında Eskişehir'de gerçekleşen mekânsal dönüşümü analiz etmektedir. Kentin bu süreçte geçirdiği değişimler, hava fotoğrafları, haritalar ve saha gözlemleri aracılığıyla incelenerek gezegensel kentleşme dinamikleri doğrultusunda değerlendirilmektedir. 2006 yılı, Eskişehir'de kentsel dönüşüm ve altyapı projelerinin yoğunlaştığı, neoliberal politikaların mekânsal etkilerinin belirginleştiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır.

2006 yılı, Eskişehir'de kentleşme sürecinde kritik bir eşik noktasıdır. Porsuk Nehri Islah Projesi tamamlanarak kent merkezinin dönüşümünü hızlandırmıştır. Tramvay hattının ilk aşamaları hayata geçirilmiş ve kentsel ulaşım altyapısı güçlendirilmiştir (Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, 2023). TOKİ ve büyük ölçekli konut projeleri, kentsel genişlemeye ivme kazandırmıştır (TOKİ İl Raporları, 2006). Ulu (2003), Eskişehir'de sanayi temelli büyümenin 2000'li yıllardan itibaren dönüşüm geçirdiğini ve hizmet sektörü odaklı yeni bir mekânsal yapılanma sürecine girildiğini vurgulamaktadır. Bu açıdan 2006 yılı, Eskişehir'in mekânsal planlama süreçlerinde dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir.

2014 yerel seçimleri sonrasında belediyenin kent politikalarında yaptığı değişiklikler, 2015'ten itibaren mekânsal gelişimi etkilemeye başlamıştır. 2015, Eskişehir'in kentsel yayılmasının kırsal alanları dönüştürmeye başladığı bir dönemdir, ancak bu dönüşüm henüz tamamlanmamıştır. 2015 yılına gelindiğinde, neoliberal

kentleşme sürecinin etkileri daha da belirginleşmiş, kent çeperlerinde büyük ölçekli konut projeleri artarak mekânsal ayrışmayı hızlandırmıştır. Özellikle Vadişehir ve Ihlamurkent gibi yeni gelişen bölgelerde özel sektör tarafından finanse edilen projeler, kentsel genişlemenin yeni yönünü belirlemiştir (Ulu, 2013). Kent merkezinde ise, Espark AVM ve çevresindeki ticaret ve hizmet sektöründeki artış, neoliberal politikaların ticari mekân üretimine olan etkisini gözler önüne sermektedir.

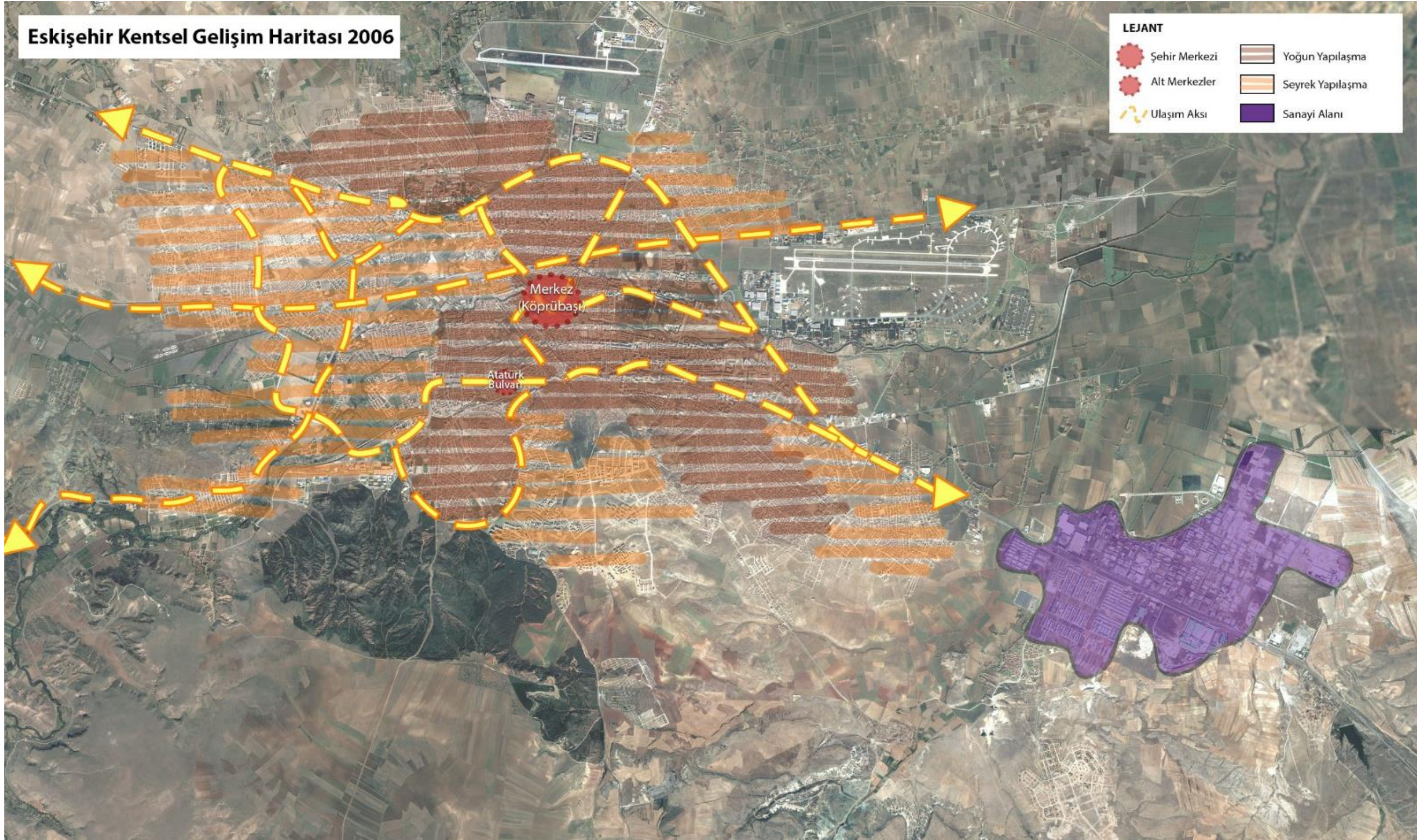
Bu dönüşüm süreci, aynı zamanda kentsel rant dinamiklerinin hız kazanmasına ve kent ile kırsal alanlar arasındaki sınırların giderek belirsizleşmesine yol açmıştır. 2015 yılı itibari ile hayata geçirilen kamu yatırımlarından, Şehir Hastanesi, kırsal alanların kentleşme süreçlerine nasıl entegre edildiğini, Millet Bahçesi ise kent içindeki yapıyı çevreye standartlaşmış bir projenin nasıl entegre edildiğini göstermektedir. Yerel ölçekten küresel ölçeğe yayılan bu kentleşme biçimi, Eskişehir'in neoliberal kentsel dönüşüm politikalarına nasıl dahil olduğunu anlamak açısından kritik bir örnek teşkil etmektedir.

Bu çalışma, gezegensel kentleşme teorisi çerçevesinde Eskişehir'in 2006-2015-2024 yılları arasındaki mekânsal değişimlerini harita ve fotoğraf analizleri aracılığıyla incelemeyi amaçlamaktadır. Şirintepe Mahallesi, Vadişehir Mahallesi ve Fabrikalar Bölgesi gibi seçilmiş alanlarda gerçekleşen gelişim süreçleri üzerinden, küresel kentleşme dinamiklerinin Eskişehir'i nasıl yeniden şekillendirdiği değerlendirilecektir. Araştırma, mekânın metalaşması, kırsal alanların kentleşmesi ve kentsel mirasın erozyonu gibi gezegensel kentleşme olgularının Eskişehir'deki yansımalarını eleştirel bir bakış açısıyla analiz ederek, kentleşme dinamiklerinin kentsel planlama üzerindeki etkilerini ortaya koymayı hedeflemektedir.

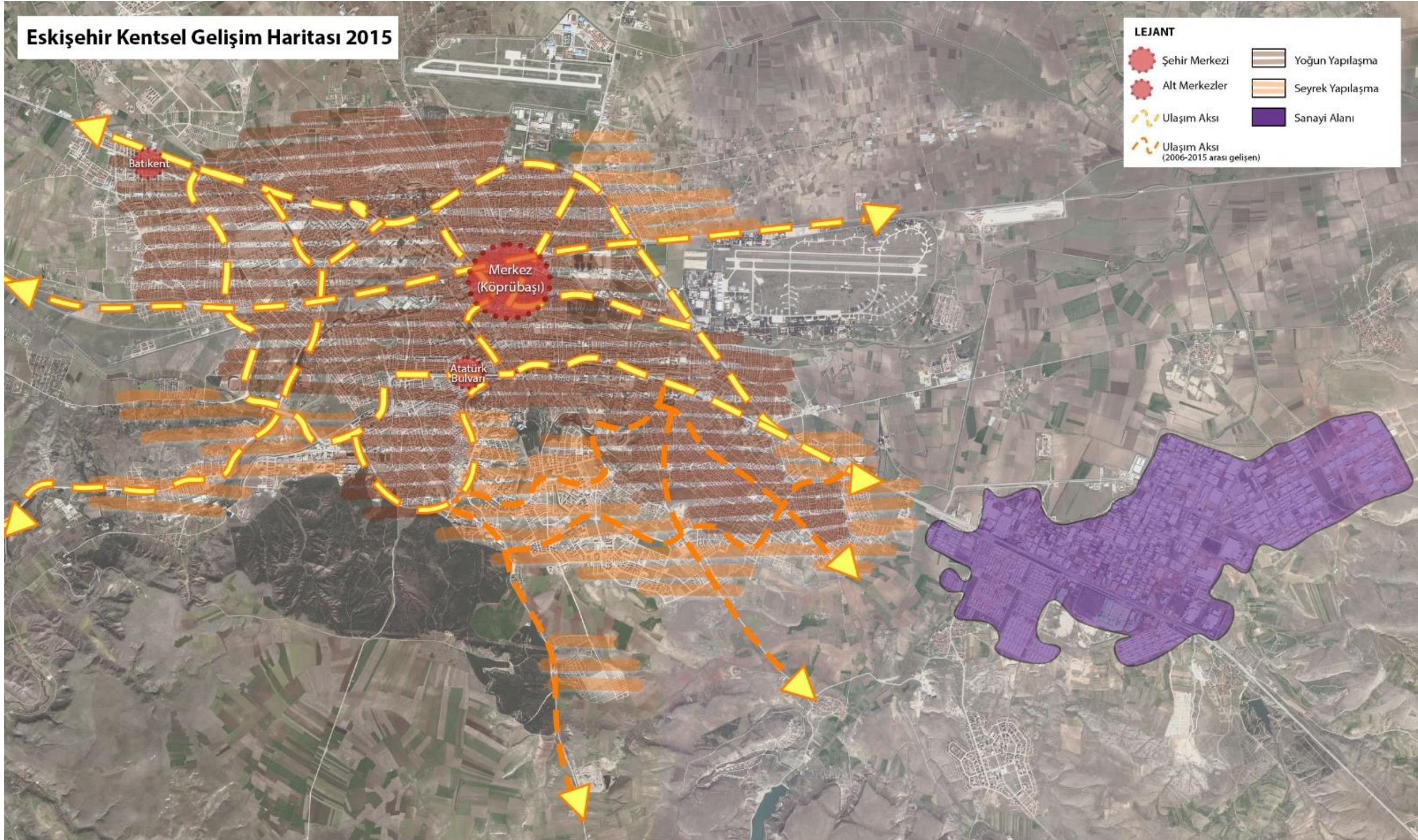
Bu bölümde kent uydu fotoğrafları üzerinden, kent gelişiminin karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Eskişehir'in kentsel gelişimi uydu haritaları ve hava fotoğrafları üzerinden izlenmiştir. Yaklaşık 10 yıl arayla, 2006, 2015 ve 2024 yıllarına ait hava fotoğrafları, şehrin genişleme süreçlerini, boşlukların dolmasını, yeni merkezlerin oluşumunu ve kentsel dokunun sıkılaşmasını göstermektedir. Bu haritalar, Eskişehir'in fiziksel yapısının dönüşümünün takip edilebildiği önemli veriler sunmaktadır (Görsel 4.1- 4.2-4.3). Bu haritalar, Eskişehir'in nasıl büyüdüğünü, kentsel dönüşümün hangi alanlarda yoğunlaştığını ve zamanla altyapı ile yerleşim alanlarının nasıl evrildiğini ortaya koymaktadır. Özellikle tarım alanlarının azalması ve sanayi ile konut alanlarının artması, şehrin hareketli bir gelişim süreci içinde bulunduğunu göstermektedir. Haritalar

aynı zamanda çevresel değişiklikleri ve doğal arazi kullanımındaki dönüşümleri de ortaya koymaktadır. Yapılı çevre ve kentsel donatıların artmasının, yeşil alanlar ve tarımsal yapılar üzerindeki gerilemeyle orantılı bir ilişki içinde olduğu gözlemlenirken, bu haritalarda planlı kentsel dokunun tamamını etkileyen mevcut kentsel dinamiklerin, merkezlerin ve oluşumların çoğaldığı görölmektedir. Eskişehir'in 2006 yılından 2024 yılına kadar ele alınan süreçte, haritalarından anlaşıldığı üzere, kentin gelişimi hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir.

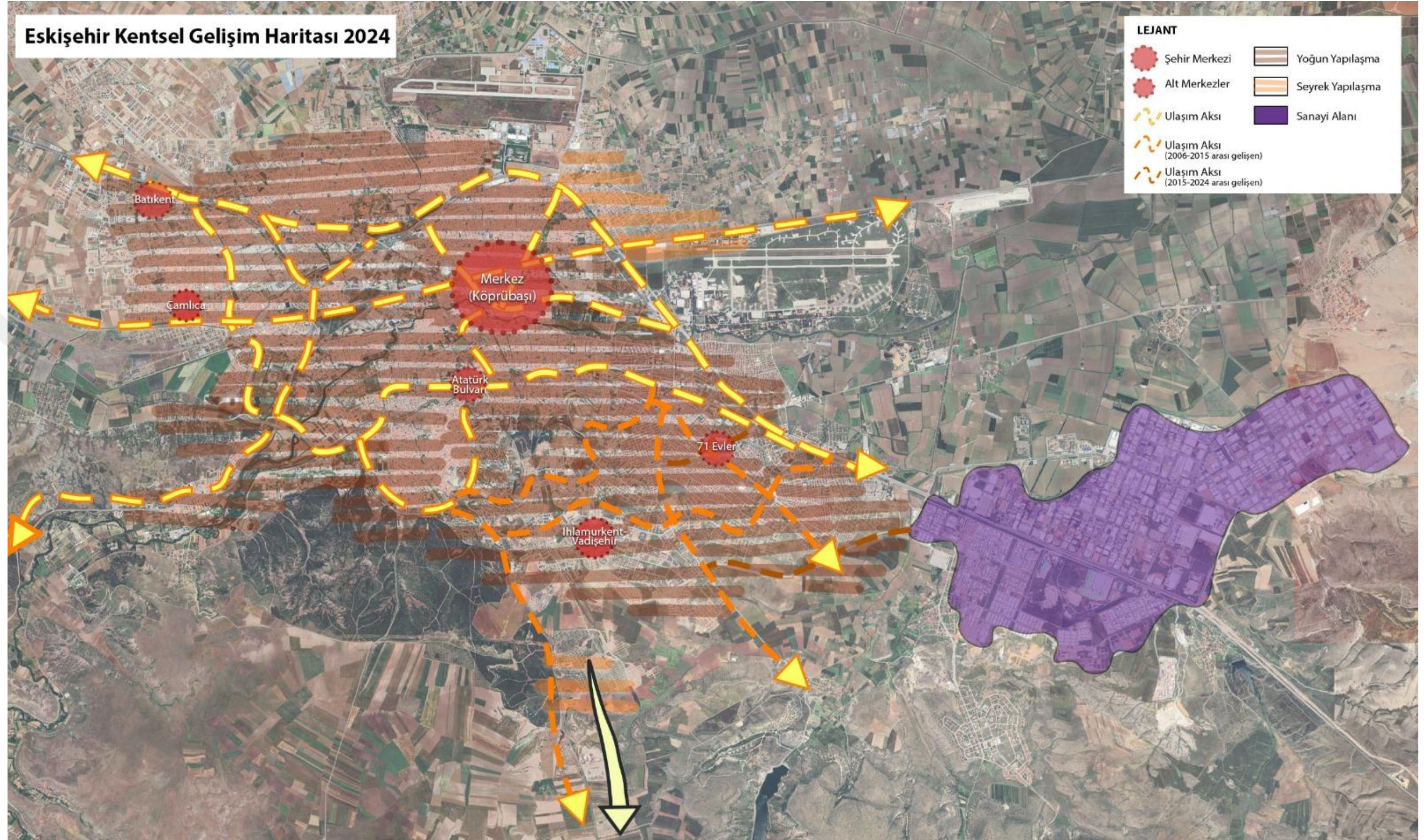

Görsel 4.1. 2006 Eskişehir Hava Fotoğrafı, Kaynak:İller Bankası Arşivi

Görsel 4.2. 2015 Eskişehir Hava Fotoğrafi, (<http-8>)

Görsel 4.3. 2024 Eskişehir Hava Fotoğrafi, (<http:8>)

Tablo 4.1. Gezegenel Kentleşmenin Temel Özellikleri ve Eskişehir

GEZEGENSEL KENTLEŞMEDE MEKANIN GENEL ÖZELLİKLERİ	GEZEGENSEL KENTLEŞMENİN ÖZELLİKLERİ	AÇIKLAMA	ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ
<p>Homojenleşen Mekân</p> <p>Kentsel mekânın ticari kullanımlara öncelik verilerek düzenlenmesi, toplumsal ayrışmanın ve mekânsal dışlanmanın yeni biçimlerini doğurabilir (Augé, 1995; Lefebvre, 1996). Yerel kültürel öğelerin yerini küresel tüketim normlarına dayalı bir kent estetiğinin alması, kent sakinlerinin aidiyet duygusunu zayıflatırken, mekânsal bellek kaybına da neden olabilir.</p>	<p>Mekânın Metalaşması ve Sermaye Birikimi</p>	<p>Kentsel alanların finansallaşması ve yatırım aracı haline gelmesi</p> <p>Mekânın kullanımından çok değişim değerinin ön plana çıkması</p>	<p>ŞİRİNTEPE MAHALLESİ(MH), YENİBAĞLAR MH, 71 EVLER MH, BÜYÜKDERE MH, EMEK MH.</p>
	<p>Mekânsal Eşitsizlik, Ayrışma</p>	<p>Gezegensel kentleşme sürecinde merkez-çeper ayrışmasının derinleşmesi.</p> <p>Sosyo-ekonomik farklılıkların, mekânsal bölünmeleri güçlendirmesi.</p>	<p>VADIŞEHİR MH, ZİNCİRLİKUYU MH, KARABAYIR MH, SÜMER MH, AŞAĞISÖĞÜTÖNÜ MH, VADIŞEHİR MH, IHLAMURKENT MH.</p>
	<p>Kırsal Alanların Kentleşmesi</p>	<p>Kırsal Alanların Kentleşmesi ve Kentsel Sınırların Silinmesi</p> <p>Özgün kırsal üretim alanlarının(tarım, hayvancılık vb.) yerini konut ve ticari yapılarla homojenleşmiş bir kentsel form üretimine bırakması</p> <p>Kent ile kırsal arasındaki sınırların bulanıklaşması</p>	<p>KESKİN, AŞAĞISÖĞÜTÖNÜ, BOYACIOĞLU MH, VADIŞEHİR MH, SULTANDERE MH.</p>
<p>Soyut Mekân Üretimi</p> <p>Lefebvre, mekânı toplumsal bir ürün olarak ele alır ve mekânın üretimini üçlü bir diyalektik üzerinden açıklar: algılanan (perceived), tasarlanan (conceived) ve yaşanan (lived) mekân. Soyut mekân, özellikle kapitalist sistemin mekân üzerindeki etkisini anlamak için kritik bir kavramdır. Soyut mekân, Lefebvre'ye göre, modern kapitalist toplumların ürettiği ve mekânı metalaştıran, homojenleştiren, ölçülebilir ve denetlenebilir hale getiren bir mekân türüdür.</p>	<p>Yerel Kimliklerin ve Kentsel Mirasın Erozyonu</p>	<p>Kapitalist kentleşme süreçlerinin, yerel kimlikleri ve kentsel mirası ticarileştirmesi.</p> <p>Kentlerin homojenleşmesi, turistikleşmesi ve piyasa dinamiklerine uyarlanması.</p> <p>Kültürel belleğin silinmesi ve mekânın üretim süreçlerinin kültürel bellekten bağımsızlaşması.</p>	<p>FABRİKALAR BÖLGESİ, ODUNPAZARI EVLERİ, MİLLET BAHÇESİ VE HAMAMYOLU</p>
	<p>Ekolojik Tahribat ve Doğanın metalaşması</p>	<p>Ekolojik alanların sermaye birikim sürecine dahil edilmesi.</p> <p>Doğal kaynakların mekânsal dönüşüm süreçlerine tabi tutulması.</p> <p>Kent ekosistemlerinin bozulması ve doğanın tüketim nesnesine dönüşmesi.</p>	<p>ALPU TERMİK SANTRALİ, MURAT DAĞI MADEN ARAMA FAALİYETLERİ</p>
	<p>Geçici Mekanların ve Atık Alanların Artışı</p>	<p>Kentleşmenin aynı zamanda atıl mekânlar üretmesi.</p> <p>Kullanılmayan sanayi bölgelerinin, terk edilmiş yapıların ve atık alanların artması.</p> <p>Kentsel dönüşüm sürecinde boş kalan veya yıkılmış alanların uzun süre işlevsiz kalması.</p>	<p>ESKİ ASKERİ ALANLAR VE KULLANILMAYAN FABRİKALAR BÖLGESİ</p>

2006 yılında Eskişehir'in kent merkezinde yoğun bir yapılaşma dokusu gözlemlenmektedir. Şehir, merkezde diğer bölgelere kıyasla daha sıkı bir dokuya sahip olup, şehrin dış kesimlerine doğru genişleyen yeşil alanlar ve tarım arazileri yaygın bir şekilde görülmektedir. Aynı dönemde, kentin merkezi kompakt bir yapıya sahipken, yeni merkezlerin oluşumu henüz başlamamıştır. Kentin içinde ve çevresinde büyük boşluklar mevcut olup, Organize Sanayi Bölgesi (OSB) belirgin sınırlarla çevrelenmiş ve çevresinde geniş boşluklar bulunmaktadır. OSB'nin kent merkezi ve çevresinden fiziksel olarak kopuk olduğu gözlemlenmektedir. Batı ekseninde de boş alanlar dikkat çekmektedir ve kentin çeşitli bölgelerinde daha az yoğun/boşluklu bir doku hâkimdir.

2015 yılı itibarıyla Eskişehir'in kentsel gelişimi, 2006 yılına kıyasla belirgin bir şekilde ilerlemiş ve kent merkezi çevresinde yeni yerleşim alanları oluşmaya başlamıştır. Bu dönemde özellikle batı ve güney eksenlerinde yapılaşma hız kazanmış, daha önce boşluklu ve düşük yoğunluklu olan bölgelerde konut projeleri ve yeni mahalleler ortaya çıkmıştır. Organize Sanayi Bölgesi (OSB) çevresinde sanayi alanları genişlemeye devam etmiş, ancak hâlâ kentin diğer bölgelerine kıyasla fiziksel kopukluk büyük ölçüde korunmuştur. Kentsel yoğunluk açısından, merkezdeki sıkı yapı dokusu devam ederken, çevrelerde büyük ölçüde kontrollü bir büyüme gözlemlenmiştir. Batı yönünde, Şeker Mahallesi ve Emek gibi bölgelerde konut alanlarının artışı dikkat çekerken, güneyde İhlamurkent ve Vadişehir gibi yeni konut alanlarının oluşumu hızlanmıştır. Kent içindeki ulaşım altyapısı gelişerek ana arterlerin ve bulvarların sayısında artış yaşanmış, özellikle tramvay hatlarının genişletilmesi, merkez ve yeni gelişim bölgeleri arasındaki bağlantıyı güçlendirmiştir. Bununla birlikte, yeşil alanların azalması ve kentsel yayılmanın kırsal alanları giderek daha fazla dönüştürmesi, kentleşmenin etkilerini belirgin hâle getirmiştir.

2024 yılı itibarıyla Eskişehir, büyümesini sürdürerek özellikle sanayi bölgeleri ve konut dokusunda genişleme göstermiştir. Daha önce boş olan alanlarda yeni mahalleler ve yerleşim yerleri ortaya çıkmış, kent merkezi ve çevresi daha yoğun bir yapılaşma sergilemiştir. 2006 ve 2024 haritaları karşılaştırıldığında, merkez çevresinde yeşil alanların azaldığı görülürken, bulvar, cadde ve ana arterlerin sayısında gözle görülür bir artış olmuştur. Kentsel gelişim, kırsal alanlara doğru genişlemiş, batı eksenini boyunca yapılaşma tamamlanarak sıkı bir kentsel doku oluşturulmuştur. Organize Sanayi Bölgesi (OSB) daha da büyümüş, çevresindeki boşluklar tamamen dolmuş, az yoğun/boşluklu dokular büyük ölçüde sıkılaşıyor ve yoğun kentsel alanlar meydana gelmiştir. Bunun yanı sıra, güney yönünde de dikkat çekici bir genişleme gözlenmiştir. Vadişehir ve

Ihlamurkent gibi mahallelerde yoğun konut alanları ve yeni yerleşim birimleri ortaya çıkmıştır. Seyitgazi ekseninde boyunca gelişim daha da hızlanmış, bu bölgede çarpıcı bir şekilde artan yapılaşma, kentin geleneksel sınırlarını aşarak genişlemesine yol açmıştır. Güneydeki bu genişleme, özellikle seyrek dokuların sıkılaşması ve kırsal alanların yerleşim birimlerine dönüşmesiyle karakterizedir.

Eskişehir'in 2006'dan 2024'e kadar geçirdiği hızlı kentsel gelişimin bazı aşamaları, gezegensel kentleşme sürecine örnek teşkil etmektedir. Bu süreç, Henri Lefebvre'nin "gezegensel kentleşme" kuramında vurguladığı, kentsel dinamiklerin sadece büyük şehir merkezleriyle sınırlı kalmayıp kırsal alanlara, tarım arazilerine ve sanayi bölgelerine doğru genişlemesini yansıtmaktadır. Eskişehir'de gözlemlenen tarım arazilerinin yerini konut ve sanayi alanlarına bırakması, kent merkezinin dışına doğru genişlemesi ve yeni alt merkezlerin oluşumu, küresel kapitalist üretim süreçlerinin mekâna yayılmasını gösteren tipik bir örnektir. Sanayi ve altyapının genişlemesi, kentsel gelişimin sadece yerel değil, aynı zamanda küresel ölçekli ekonomik ve sosyal süreçlerin etkisi altında gerçekleştiğini kanıtlar niteliktedir.

Bu bağlamda, Eskişehir'in kentsel gelişiminde bazı alanların dönüşüm özellikleri, Henri Lefebvre'nin "gezegensel kentleşme" teorisinin somut bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Bundan sonraki bölümlerde, Eskişehir'de yaşanan mekânsal dönüşümlerden Şirintepe Mahallesi, Vadişehir Mahallesi, Fabrikalar Bölgesi kentsel gelişim süreçlerine bakarak, gezegensel kentleşmenin farklı biçimlerde nasıl gerçekleştiği ele alınmıştır.

Şirintepe Mahallesi, kent içindeki yoğunlaşma sürecini ve mekânın metalaşması ile sermaye birikimi dinamiklerini gözlemlemeye olanak sağlayan bir örnek olarak ele alınmıştır. Mahalle, yoğun konutlaşma, sınıfsal dönüşüm, altyapı baskısı ve mekânsal sıkışma gibi süreçleri içermesiyle gezegensel kentleşmenin kentsel yoğunlaşma ve finansallaşma süreçleriyle nasıl şekillendiğini gösteren bir alan oluşturmaktadır. Eskişehir'in merkezi konumuna yakınlığı nedeniyle zamanla daha yoğun bir yerleşim alanına dönüşmüş, arsa spekülasyonu, kira artışları ve mekânsal homojenleşme gibi dinamikler, buradaki dönüşümün temel bileşenlerini oluşturmuştur. Konutların yatırım aracı olarak görülmesi, mahallede sosyal dokunun değişmesine ve nüfus hareketliliğinin artmasına neden olmuş; yoğun yapılaşma, otopark, yeşil alan ve altyapı hizmetleri üzerindeki baskıyı artırarak kamusal alanların daralmasına yol açmıştır. Bu dönüşüm, Lefebvre'in (1991) mekânın üretimi teorisi ve Harvey'nin (2008) kentsel finansallaşma

yaklaşımları bağlamında ele alınarak, mekânın toplumsal ve ekonomik süreçler içinde nasıl yeniden üretildiğini göstermektedir.

Vadişehir Mahallesi, kent çeperlerinde gerçekleşen kentsel yayılma, mekânsal homojenleşme ve kırsal alanların kentleşmesi süreçlerini yansıtan bir bölge olarak analiz edilmiştir. Planlı bir yerleşim alanı olmasına rağmen, büyük ölçekli konut projelerinin birbirine benzer mimari anlayışlarla üretilmesi, kentsel mekânın homojenleşmesine neden olmuştur. Yeni konut projeleri ve yüksek katlı binaların özel sektör yatırımlarıyla gelişmesi, mekânın sermaye birikim süreçlerine nasıl dahil olduğunu göstermektedir. Ayrıca, tarım alanlarının yapılaşmaya açılması ve hızlı nüfus artışı, kırsal alanların kentleşme sürecine dahil edilmesini ortaya koymaktadır. Vadişehir'in kent merkezine uzak olması, bölgenin kendi kendine yeten bir kentsel form olarak gelişmesine neden olurken, ulaşım ve altyapı hizmetleri üzerindeki baskıyı artırmış ve kentsel sürdürülebilirlik açısından çeşitli sorunlar yaratmıştır. Brenner ve Schmid'in (2015) gezegensel kentleşme kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, kent merkezlerinin yanı sıra çeperlerin de kapitalist üretim süreçleri doğrultusunda nasıl dönüştüğünü gösteren önemli bir örnek oluşturmaktadır.

Fabrikalar Bölgesi, sanayi alanlarının dönüşümünü, endüstriyel mirasın kaybını ve sermaye birikim süreçlerinin sanayi sonrası kent mekânında nasıl yeniden üretildiğini gösteren bir alan olarak analiz edilmiştir. Eskişehir'in sanayi kimliği ve üretim altyapısı bu bölgede belirginleşirken, küreselleşmeyle birlikte sanayi üretiminin yer değiştirmesi ve kentin hizmet sektörü odaklı bir yapıya evrilmesi, bu bölgeyi dönüşüm baskısı altına almıştır. Sanayi alanlarının dönüşümü, endüstriyel mirasın kaybı, kentsel rantın artışı ve finansallaşma süreçleri, burada gözlemlenebilecek temel dönüşüm dinamikleridir. Lefebvre'in (1974) Mekânın Üretimi kavramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, sanayi mekânlarının zamanla işlevsizleşmesi ve yeni sermaye birikim süreçlerine dahil edilmesi, kentsel dönüşüm politikalarının mekân üzerindeki etkilerini gözler önüne sermektedir. Ayrıca, terk edilmiş sanayi alanlarının uzun süre atıl kalması ve yeniden işlevlendirilmesi, sermayenin mekân üzerindeki hareketliliğini anlamak açısından önemli bir örnek oluşturmaktadır.

Bu üç bölgenin analize dahil edilmesi, gezegensel kentleşmenin farklı boyutlarını mekânsal örnekler üzerinden açıklama amacına dayanmaktadır. Şirintepe, kent içindeki yoğunlaşma ve mekânın metalaşmasını, Vadişehir, kent çeperlerinde kentsel yayılmayı ve kırsal alanların kentleşmesini, Fabrikalar Bölgesi ise sanayi tesislerinin kent dışına

taşınmasıyla boşalan alanların yeni işlevler kazanması sürecinde yaşanan mekânsal dönüşümü temsil etmektedir. Bu bağlamda, her üç bölge de gezegensel kentleşme sürecinin Eskişehir'deki etkilerini mekânsal ve sosyo-ekonomik dinamikler açısından değerlendirmek için önemli örnekler olarak ele alınmıştır.

4.2. Şirintepe Mahallesi : Mekânın Metalaşması ve Sermaye Birikimi

Şirintepe, tek katlı müstakil ve bahçeli evlerden oluşan dar sokaklı örüntüsü ile kat artırım politikası sonucu yerinde dönüşmekte olan bir mahalledir. 3 veya 4 katlı yapıların inşa edilmesiyle, fiziki doku ve demografi değişmiştir. Değişen kullanıcı tipi kullanım ve yaşam kültürünü etkilemiştir. Sokak kesiti incelendiğinde, 3-4 katlı yapıların cephe aldığı 7-10mlik sokakların, geçmişte bahçeli ev düzeni içerisinde sahip oldukları algı en-boy oranının değişmesi nedeniyle giderek niteliğini yitirmektedir. Sokakların kamusal niteliğine de olumsuz etki eden bu süreçte, bodrum katların 2.20 su basman ile zemin ile irtibatlı katların otopark olarak kullanılmasının payı büyüktür. Sokaklar incelendiğinde, bina altı otoparkların konutların otopark ihtiyacı için yeterli olmaması sebebiyle sokakların, tek yönlü araç park yeri olarak kullanıldığı görülmüştür. Bölgenin konut yoğunluğunun artışı, kamusal alan niteliğini düşürmüş, mevcut yeşil alanların ise artan nüfusa kıyasla yetersiz kalmasına sebep olmuştur.

David Harvey (2003), "The Right to the City" adlı çalışmasında, kentsel dönüşüm süreçlerinin sermaye birikimini teşvik etmek için nasıl kullanıldığını ve bu durumun mekânsal eşitsizlikleri nasıl derinleştirdiğini tartışmaktadır. Bu bağlamda Şirintepe Mahallesi, başlangıçta tek katlı müstakil evlerden oluşan, bu evlere göre planlanmış dar sokaklara sahip bir mahalleydi. Ancak zamanla uygulanan kat artırım politikaları sonucunda mahallede kentsel dönüşüm yaşanmış ve 3-4 katlı yapılar inşa edilmeye başlanmıştır. Bu politikalar, mahalle dokusunu ve sokak kesitini değiştirmiştir. Bu planlı ancak öngörüsüz gelişim sonucu eski dokunun fiziki unsurları yeni dokunun sunduğu nüfus sayısına uyumlanamamıştır. Ortaya çıkan otopark ihtiyacı konutların altında ayrılan garaj kapasitesi ile karşılanamayınca, sokaklar araç park yeri halini almıştır.

Neil Smith (1987), kentlerin spekülasyon yatırımlarıyla nasıl dönüştüğünü ve bu sürecin toplumsal eşitsizlikleri nasıl artırdığını açıklamaktadır. Şirintepe'de gecekonduların dönüşümüyle apartmanlaşma başlamış, konutlar bireysel barınma mekânı olmaktan çıkıp yatırım ve piyasa değeri üreten araçlara dönüşmüştür. Yeni yapılan apartmanlar, artık yatırımcılar ve müteahhitler için rant aracı hâline gelmiştir. Bu süreç,

konut fiyatlarının ve kiralarn yükselmesine neden olmuş, özellikle düşük gelirli eski sakinler için mahallede barınmayı zorlaştırmıştır.

Brenner & Schmid (2014), gezegensel kentleşme bağlamında mekânın finansallaşmasını, kapitalist üretim biçimlerinin kentsel alanları nasıl yeniden yapılandırıldığını ortaya koymaktadır. Şirintepe’de bu dönüşüm, konut alanlarının ticari birer yatırım aracı hâline gelmesi ve mahalle ölçeğindeki sosyal yapının dönüşmesi açısından mekânsal eşitsizliği artıran bir süreç olarak değerlendirilebilir. Görsellerde de görüldüğü üzere, açık alanlar ve arka bahçeler küçülerek, maksimum yapı yoğunluğu hedeflenmiştir. Yeni yapılaşma düzeni, mahalledeki sosyal ilişkileri ve mekânsal aidiyeti dönüştürmüş, bireysel konut mülkiyeti odaklı bir modele kaymıştır. Konutların yatırım amaçlı alınması, mahallede geçici nüfus hareketlerini artırarak topluluk dokusunun zayıflamasına neden olmuştur.

Lefebvre (1974), “The Survival of Capitalism” adlı çalışmasında, kapitalist sistemde mekânın toplumsal ilişkileri şekillendiren bir unsur olduğunu ve kentsel dönüşüm süreçlerinin bireyleri kolektif haklarından mahrum bırakabileceğini belirtir. David Harvey (2012), “Rebel Cities” adlı kitabında, kentsel dönüşümün yalnızca fiziksel bir değişim olmadığını, aynı zamanda toplumsal ve politik bir süreç olduğunu vurgular.

Brenner & Schmid (2015), kentsel alanların kapitalist piyasa sistemleri doğrultusunda nasıl birer meta hâline geldiğini analiz eder. Şirintepe’nin dönüşümü, gezegensel kentleşme teorisinde vurgulanan mekânın finansallaşmasını ve yatırım aracı hâline gelmesini doğrudan gösteren bir örnektir. Mahalle, kentsel gelişim ve metalaşma süreçlerinin bir laboratuvarı gibi işlev görmekte ve küresel kentleşme dinamiklerinin yerel ölçeklerde nasıl işlendiğini ortaya koymaktadır. Mekânın bir değişim değerine dönüşmesi, kentsel sosyal eşitsizlikleri derinleştirmiştir. Şehir içindeki yüksek yoğunluklu konut alanları gezegensel kentleşme modellerinin bir yansıması olarak görülebilir. Merkezi yerlere daha yakın olan bu tür bölgeler, yapı yoğunluğu ve nüfus artışı nedeniyle dönüşüm baskısı altındadır.

Tablo 4.2. Şirintepe Mahallesi, 2006, (http-8)

Şirintepe: Mekânın Metalaşması ve Sermaye Birikimi

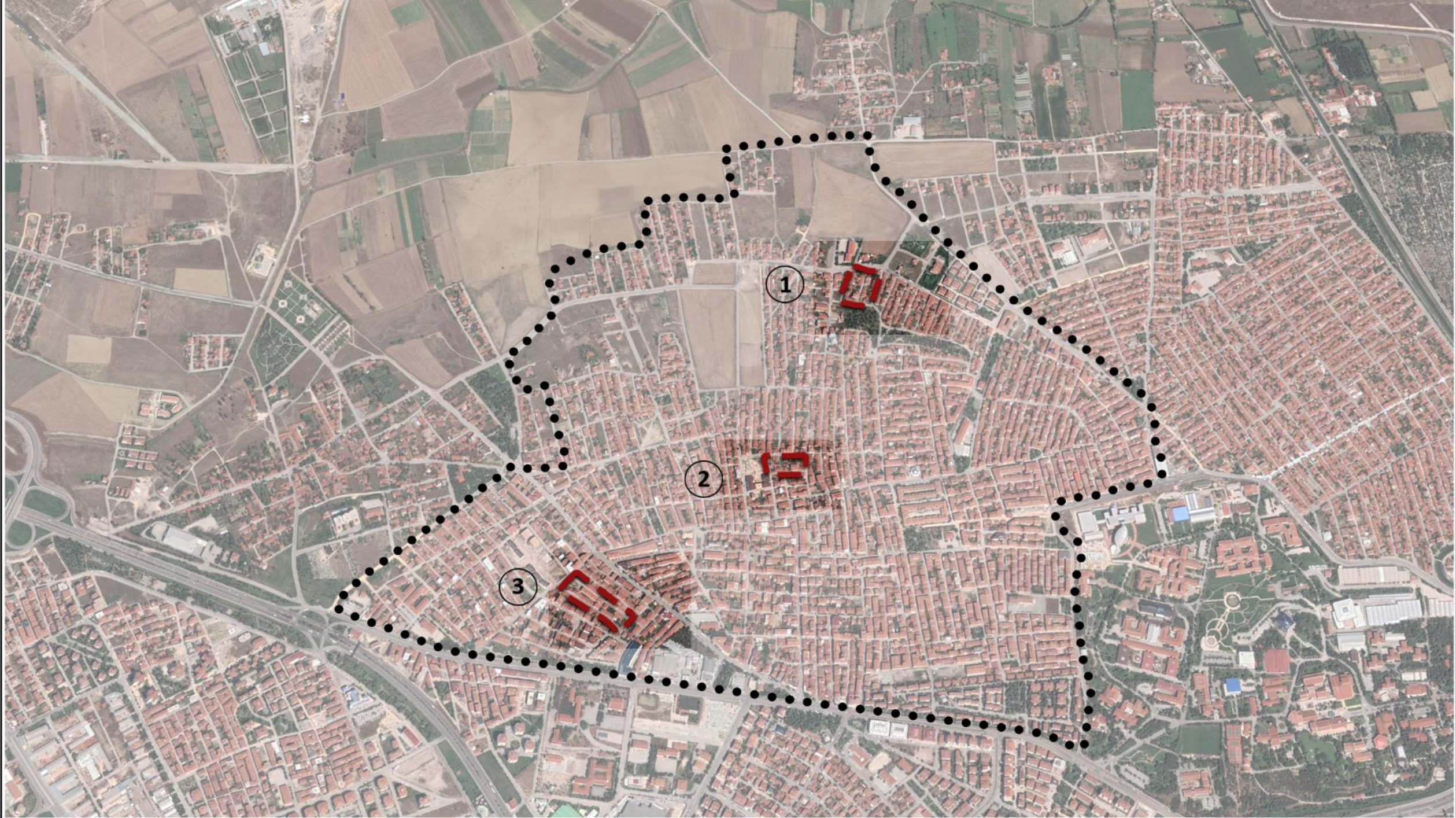
Şirintepe Mahallesi Uydu Görüntüsü (2006)

Şirintepe Mahallesi, 2006 yılında daha düşük yoğunluklu konut yapısına sahip, tek katlı veya az katlı müstakil konutların ağırlıklı olduğu bir alan olarak görülmektedir. Mahalle, dar sokaklara sahip olup, konutların çoğu bahçeli ve geleneksel kent dokusunu yansıtmaktadır. Kentsel altyapı, bölgenin eski yapı dokusuna uygun bir şekilde planlanmış ve büyük ölçüde düşük yoğunluklu konutlardan oluşmaktadır.

Tablo 4.3. 2015, Şirintepe Mahallesi, (http-8)

Şirintepe Mahallesi Uydur Görüntüsü (2015)

2006 yılına kıyasla, Şirintepe'de dönüşüm sürecinin başladığı görülmektedir. Tek katlı ve bahçeli müstakil evlerin yerine, 3-4 katlı apartmanların inşa edilmeye başlandığı gözlemlenmektedir. Bu dönemde, mahalledeki yapı yoğunluğu artmaya başlamış ancak hâlâ açık alanların belirli bir oranda varlığını koruduğu görülmektedir. Yeşil alanlar ve mahalle içindeki boş parseller giderek azalmış, yeni yapılaşmalar özellikle ana arterler boyunca yoğunlaşmıştır. Mahallenin iç kesimlerinde hâlâ dönüşüme uğramamış alanlar bulunmakla birlikte, yapılaşmanın baskısı belirginleşmiştir.

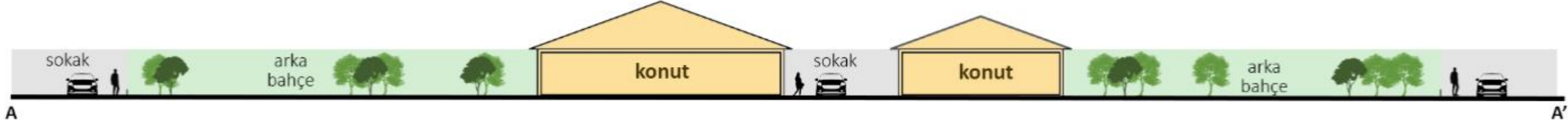
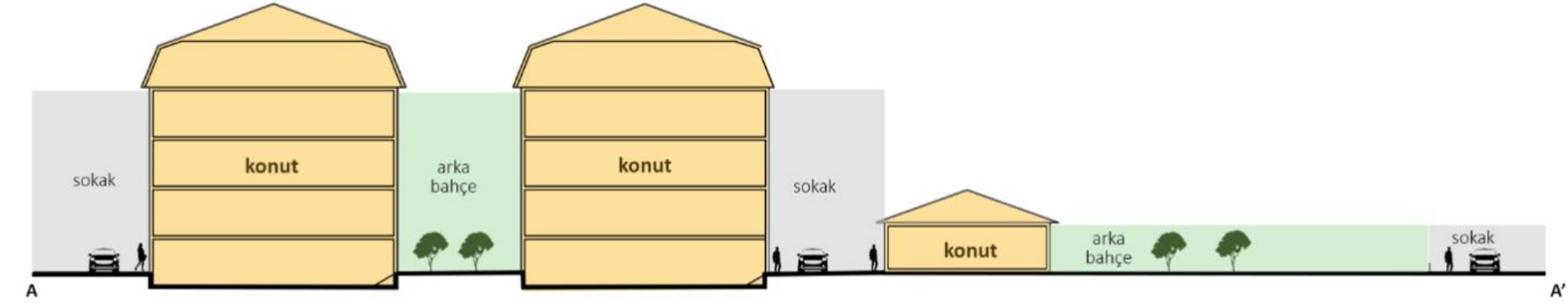
Tablo 4.4. Şirintepe Mahallesi,2024, (http-8)

Şirintepe Mahallesi Uydu Görüntüsü (2024)

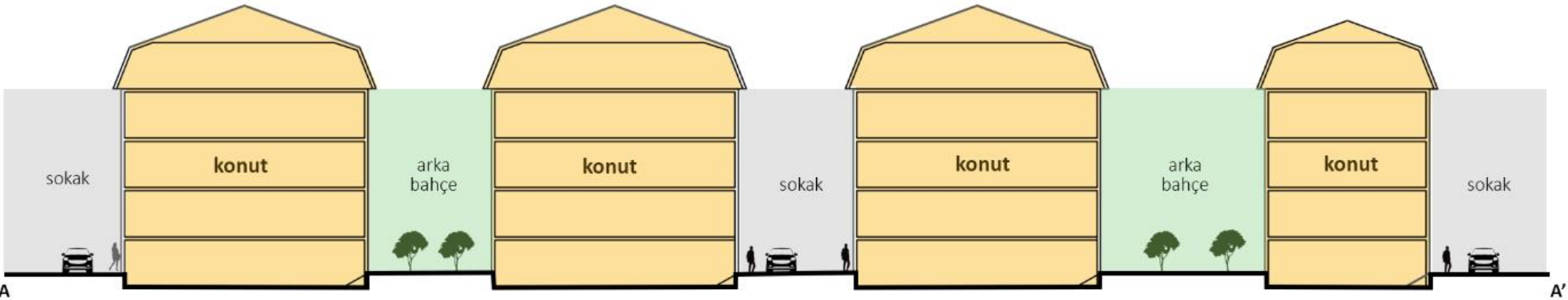

2024 yılına gelindiğinde, Şirintepe'nin mekânsal yapısının büyük ölçüde değiştiği görülmektedir. Mahalledeki düşük katlı yapıların yerine, daha yoğun konut blokları ve apartmanlar inşa edilmiştir. Bu süreçte otopark ihtiyacı nedeniyle bazı sokaklar araç park alanı olarak kullanılmaya başlanmış, yeşil alan miktarı azalmış ve sosyal donatı alanları yetersiz hale gelmiştir. Kentsel dönüşüm sürecinin etkisiyle, mahallenin dokusu değişmiş ve konutlar yatırım amaçlı kullanılmaya başlanmıştır.

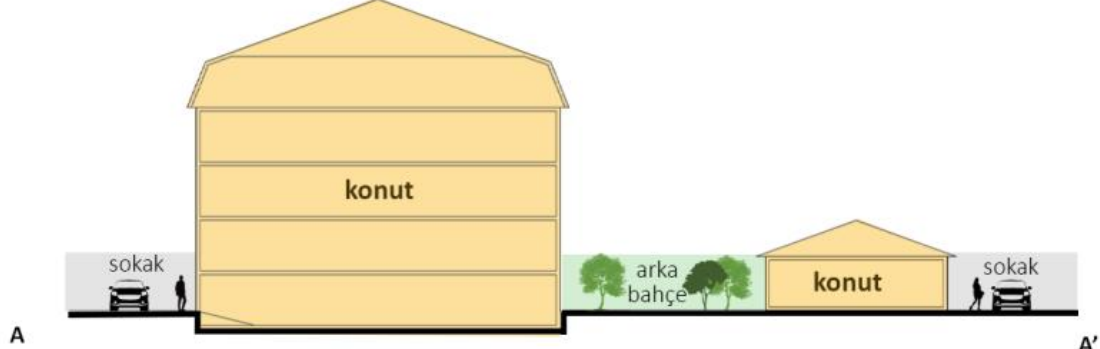
Tablo 4.5. Şirintepe Örnekleme 1

Şirintepe Mahallesi Örnekleme-1 Analizi	
2006	2015
	
Kesitler	
2006	2015
	
Değerlendirme	
<p>2006 yılında mahallede bahçeli ve müstakil evlerin yoğun olduğu, açık alanların fazla olduğu bir fiziksel yapı gözlemlenmektedir. Sokaklar, çocuk oyun alanları ve komşuların bir araya geldiği sosyal mekânlar olarak işlev görmektedir. 2006 yılında Şirintepe'nin kesitinde, 1-2 katlı müstakil evlerin geniş bahçelere sahip olduğu görülmektedir. Sokak kesiti, yaya hareketliliğine ve komşuluk ilişkilerine imkân tanıyan bir yapıya sahiptir. Binaların ön bahçeleri ve açık alanları, mahallenin sosyal yaşamını desteklemektedir.</p> <p>Şirintepe'nin 2015 yılı kesitinde, müstakil evlerin yerini çok katlı apartmanların almaya başladığı gözlemlenmektedir. Ancak bu süreç tamamlanmamış olup, bazı bölgelerde geleneksel yapı stoku varlığını sürdürmektedir. Otopark ihtiyacı bu dönemde belirginleşmeye başlamış ve bodrum katlarda otopark çözümleri yaygınlaşmıştır. Ancak apartman sayısı henüz 2024 yılına kıyasla daha az olduğundan, sokakların otopark alanı olarak kullanımı henüz yaygınlaşmamıştır. Kamusal alanların kullanımı bu dönemde kısmen devam etmekte, ancak yapı yoğunluğunun artışıyla birlikte daralmaktadır.</p>	

Tablo 4.6. Şirintepe Örnekleme 1-2

Uydu Görüntüsü	Fotoğraflar
<p>2024</p> 	<p>2024</p>
Değerlendirme	
<p>Günümüzde çekilen fotoğraflarda, yapı yoğunluğunun önemli ölçüde arttığı, açık alanların ve kamusal kullanım alanlarının azaldığı görülmektedir. Otopark ihtiyacının artmasıyla birlikte, sokaklar araç parkı için kullanılmakta, yeşil alanlar giderek küçülmekte ve sosyal mekânların işlevi azalmaktadır. Mahallenin günümüzdeki kesitinde, 3-4 katlı apartmanların hâkim olduğu bir yapılaşma dikkat çekmektedir. Yapılar sıklaşmış, bahçeli evlerin yerini apartman blokları almıştır. Dar sokaklar, otopark olarak kullanılmaya başlanmış ve bu durum kamusal alanların niteliğini düşürmüştür. Kamusal kullanıma açık alanlar azaldığından, mahallenin sosyal dokusu ve yaşam kalitesi olumsuz etkilenmiştir.</p>	
Kesitler	
<p>2024</p> 	

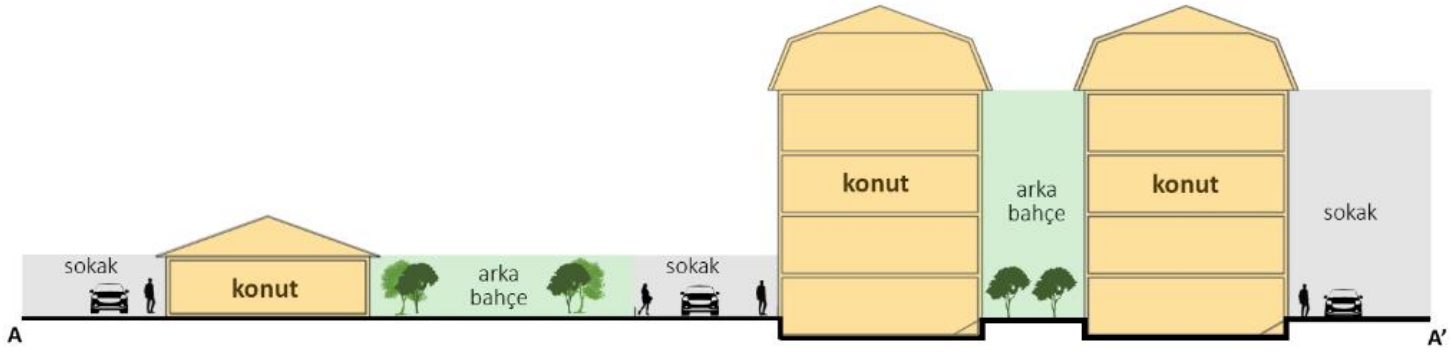
Tablo 4.7. Şirintepe Örneklem 2

Şirintepe Mahallesi Örneklem-2 Analizi	
2006	2015
	
2006	2015
	
Değerlendirme	
<p>2006 yılında mahallede geniş yeşil alanların ve açık kamusal alanların yaygın olduğunu, müstakil konutların mahalle dokusunu oluşturduğunu görülmektedir. 2006 yılındaki kesitte, tek katlı ve bahçeli evler öne çıkmaktadır. Açık alanların fazlalığı, mahallenin sosyokültürel yapısını desteklemekte ve kamusal alan kullanımı oldukça yüksek seviyededir.</p> <p>Şirintepe'nin 2015 yılı kesitinde, müstakil evlerin yerini çok katlı apartmanların almaya başladığı gözlemlenmektedir. Ancak bu süreç tamamlanmamış olup, bazı bölgelerde geleneksel yapı stoku varlığını sürdürmektedir. Otopark ihtiyacı bu dönemde belirginleşmeye başlamış ve bodrum katlarda otopark çözümleri yaygınlaşmıştır. Ancak apartman sayısı henüz 2024 yılına kıyasla daha az olduğundan, sokakların otopark alanı olarak kullanımı henüz yaygınlaşmamıştır. Kamusal alanların kullanımı bu dönemde kısmen devam etmekte, ancak yapı yoğunluğunun artışıyla birlikte daralmaktadır.</p>	

Tablo 4.8. Şirintepe Örneklem 2-1

Uydu Görüntüsü	Fotoğraflar
<p data-bbox="308 365 359 390">2024</p> 	<p data-bbox="1338 365 1389 390">2024</p>
<p data-bbox="261 1079 418 1104">Değerlendirme</p> <p data-bbox="261 1171 2407 1262">Günümüzde çekilen fotoğraflarda, mahallenin mekânsal yapısının değiştiği, konut yoğunluğunun arttığı, otopark ihtiyacı nedeniyle sokakların araç parkı olarak kullanıldığı gözlemlenmektedir. 2024 yılı itibarıyla kesit incelendiğinde, mahallede çok katlı apartmanların yaygınlaştığı, sokak kesitinin daraldığı ve kamusal alan kullanımının azaldığı görülmektedir. Bina altları otopark olarak ayrılmış olmasına rağmen, araç yoğunluğu nedeniyle sokaklar da park alanına dönüşmüştür.</p>	
<p data-bbox="261 1352 350 1377">Kesitler</p> <p data-bbox="278 1423 329 1449">2024</p> 	

Tablo 4.9. Şirintepe Örnekleme 3

Şirintepe Mahallesi Örnekleme-3 Analizi	
2006	
2015	
Kesitler	
2006	
2015	
Değerlendirme	
<p>2006 yılında mahalle, sosyal ilişkileri destekleyen açık alanları ve yeşil alanları ile dikkat çekmektedir. Fotoğraflarda, sokakların çocuk oyun alanları olarak kullanıldığı ve mahalle sakinlerinin kamusal alanlarda aktif olduğu görülmektedir. Çalışma alanının 2006 yılındaki kesitinde, tek katlı müstakil konutların geniş bahçelere sahip olduğu, sokakların daha geniş bir kamusal kullanımı desteklediği görülmektedir.</p> <p>Şirintepe'nin 2015 yılı kesitinde, müstakil evlerin yerini çok katlı apartmanların almaya başladığı gözlemlenmektedir. Ancak bu süreç tamamlanmamış olup, bazı bölgelerde geleneksel yapı stoku varlığını sürdürmektedir. Otopark ihtiyacı bu dönemde belirginleşmeye başlamış ve bodrum katlarda otopark çözümleri yaygınlaşmıştır. Ancak apartman sayısı henüz 2024 yılına kıyasla daha az olduğundan, sokakların otopark alanı olarak kullanımı henüz yaygınlaşmamıştır. Kamusal alanların kullanımı bu dönemde kısmen devam etmekte, ancak yapı yoğunluğunun artışıyla birlikte daralmaktadır.</p>	

Tablo 4.10. Şirintepe Örnekleme 3-1

Uydu Görüntüsü	Fotoğraflar
<p data-bbox="308 365 359 386">2024</p> 	<p data-bbox="1299 365 1350 386">2024</p>
<p data-bbox="273 1062 418 1083">Değerlendirme</p> <p data-bbox="273 1119 2267 1173">Yeni fotoğraflarda, mahallede yapı yoğunluğunun arttığı, otopark sorununun sokak kullanımını etkilediği ve sosyal etkileşimi destekleyen açık alanların giderek azaldığı gözlemlenmektedir. 2024 yılına ait kesit analizinde, ise apartmanlaşmanın artışı ile kamusal kullanım alanlarının daraldığı, yeşil alanların azaldığı ve sokakların araç park alanına dönüştüğü gözlemlenmektedir.</p>	
<p data-bbox="273 1316 344 1337">Kesitler</p> <p data-bbox="273 1388 329 1409">2024</p> 	

4.3. Vadişehir: Kırsal Alanların Kentleşmesi

Vadişehir, geçmişte tarımsal araziler ve kırsal yerleşimlerin olduğu bir bölgede kurulmuştur. Kentleşme süreciyle birlikte bu alan, büyük ölçekli konut projeleriyle tamamen dönüşmüş ve kırsal doku kaybolmuştur. Bu süreç, Lefebvre'in (1970) mekânın üretimi kavramı çerçevesinde, kırsal alanların nasıl sermaye tarafından yeniden şekillendiğini gösteren tipik bir örnektir. Kırsal mekânın kapitalist üretim süreçleri ile kentleşme dinamiklerine entegre edilmesi, tarım arazilerinin konut alanlarına dönüştürülmesi ve mekânsal pratiklerin değişimiyle kendini göstermektedir.

Vadişehir, başlangıçta belirli bir plan doğrultusunda geliştirilmiş olmasına rağmen, mekânsal olarak homojen bir yerleşim alanı haline gelmiştir. Modernist şehircilik ilkeleriyle tasarlanan bu bölge, farklı kullanıcı gruplarına hitap etmek yerine, belirli bir sosyo-ekonomik kesime yönelik konutlar üretmiştir (Harvey, 2012). Aynı tip blokların tekrarlanması, sokak dokusunun birbirine benzer olması ve farklı işlevlerin sınırlı olması mekânsal homojenleşmenin göstergeleridir. Bu bağlamda, David Harvey'in (2008) neoliberal kentleşme süreçlerinde piyasanın kentsel büyümeyi nasıl şekillendirdiğine dair tartışmalarıyla doğrudan ilişkilidir. Konut üretim süreçlerinin, yatırım amaçlı konut arzına odaklanarak toplumsal mekânın farklı kesimler için nasıl tekdüze hale getirildiği bu örnekte somutlaşmaktadır.

Vadişehir, Eskişehir'de kentsel yayılmanın mekânsal örneklerinden biridir ve kent merkezine olan uzaklığı nedeniyle kendi kendine yeten bir kentsel bölge olarak gelişmiştir (Soja, 2000). Kent çeperlerinde gelişen bu tür planlı yerleşimler, ulaşım, altyapı ve sosyal donatı alanları açısından yeni sorunlar yaratmaktadır. Bu bağlamda, Brenner ve Schmid'in (2015) gezegensel kentleşme kavramı çerçevesinde ele aldığı gibi, kentsel yayılma süreci, mekânsal organizasyonu yeniden şekillendirmekte ve yeni kentsel hiyerarşiler yaratmaktadır.

Planlı olmasına rağmen kent çeperlerindeki bu büyüme, ulaşım sistemlerine olan bağımlılığı artırarak sürdürülebilir kentsel gelişim açısından sorunlara neden olmaktadır. Özellikle özel araç kullanımının teşvik edilmesi, toplu taşıma altyapısının eksikliği ve sosyal donatı alanlarının kent merkezinden uzaklaşması, kent çeperlerindeki planlı büyümenin uzun vadeli mekânsal eşitsizlikler yaratabileceğini göstermektedir. Bu süreç, gezegensel kentleşme bağlamında, kentsel yayılma ve mekânsal homojenleşmenin nasıl birlikte işlediğini gösteren kritik bir örnektir.

Tablo 4.11. Vadişehir Mahallesi, 2006, Kaynak:İller Bankası Arşivi

Vadişehir: Kırsal Alanların Kentleşmesi ve Kentsel Yayılma

Vadişehir Mahallesi Uydu Görüntüsü (2006)

Vadişehir, 2006 yılında büyük ölçüde kırsal bir alan olup, tarım arazileri ve düşük yoğunluklu konutlardan oluşmaktadır. Bölgenin kent merkezine uzak olması nedeniyle yapılaşma oldukça seyrek. Yol ağı az gelişmiş olup, altyapı hizmetleri tam olarak yaygınlaşmamıştır.

Tablo 4.12. Vadişehir Mahallesi, 2015, (http-8)

Vadişehir Mahallesi Uydu Görüntüsü (2015)

2006 yılına göre Vadişehir'de kentsel gelişim hızlanmış, planlı bir konut alanı olarak belirginleşmeye başlamıştır. Ancak bu dönemde henüz tüm alanlar yapılaşmaya açılmamış olup, boş parseller mevcuttur. Tarımsal kullanımın azaldığı ve konut bloklarının hızla inşa edildiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Ana yollar boyunca konut yoğunluğu artarken, mahalle içlerinde hâlâ açık alanlar gözlemlenmektedir.

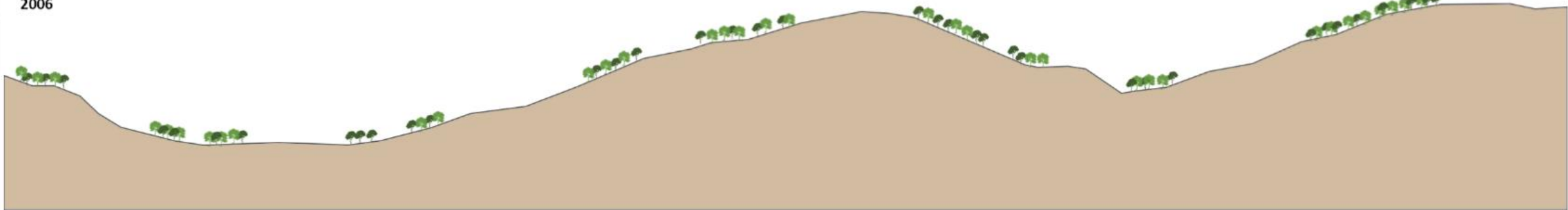
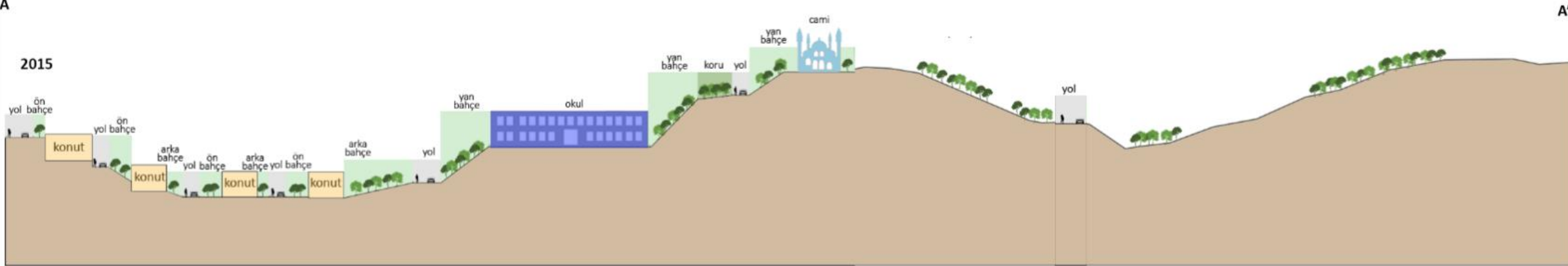
Tablo 4.13. Vadişehir Mahallesi, 2024, (http-8)

Vadişehir Mahallesi Uydu Görüntüsü (2024)

2024 yılı itibarıyla Vadişehir, yoğun bir konut alanına dönüşmüştür. Büyük ölçekli konut projeleri, bölgenin yapısını tamamen değiştirmiş, tarım alanları yerini yüksek katlı konutlara bırakmıştır. Bölgenin nüfusu hızla artmış, sosyal donatı alanları ve yeşil alanlar planlı olsa da nüfus yoğunluğuna oranla yetersiz kalmaktadır.

Tablo 4.14. Vadişehir Mahallesi Örnek Alana İlişkin Değerlendirme

Vadişehir: Kırsal Alanların Kentleşmesi ve Kentsel Yayılma	
2006	2015
	
Kesitler	
2006	2015
	
Değerlendirme	
<p>Vadişehir, 2006 yılında büyük ölçüde kırsal bir alan olup, tarım arazileri ve düşük yoğunluklu konutlardan oluşmaktadır. Bölgenin kent merkezine uzak olması nedeniyle yapılaşma oldukça seyrek. Yol ağı az gelişmiş olup, altyapı hizmetleri tam olarak yaygınlaşmamıştır. Kesitler incelendiğinde, bölgedeki yapıların genellikle az katlı olduğu, çevresinin geniş açık alanlarla çevrili olduğu görülmektedir. Tarımsal üretim devam etmekte olup, yapılaşma tarım arazileri ile iç içedir.</p> <p>Vadişehir'in 2015 yılı kesitinde, büyük ölçekli konut projelerinin çoğunlukla tamamlandığı, ancak bazı alanların hâlâ boş olduğu görülmektedir. 2006 yılına kıyasla blok yükseklikleri artmış, ancak hâlâ tek tip ve birbirine benzer apartman düzenleri korunmuştur. Kentsel donatı alanları ve kamusal mekânlar inşa edilmeye başlanmış, ancak bu alanların tamamlanmadığı gözlemlenmektedir. Sosyal donatı alanları yetersiz kalmaya başlamış ve ulaşım altyapısı henüz tam olarak oturmamıştır.</p>	

Tablo 4.15. Vadişehir Mahallesi Örnek Alana İlişkin Değerlendirme

Uydu Görüntüsü	Fotoğraflar
<p data-bbox="311 367 371 388">2024</p> 	<p data-bbox="1320 367 1380 388">2024</p>
<p data-bbox="281 1071 430 1092">Değerlendirme</p> <p data-bbox="267 1134 2433 1186">Günümüz fotoğraflarında, bölgenin büyük ölçüde betonlaşmış olduğu, açık alanların azaldığı ve konut bloklarının yükseldiği gözlemlenmektedir. Yeni yapılan konut projelerinin birbirine çok benzer olması, mekânsal homojenleşmenin belirginleşmesine neden olmuştur.</p> <p data-bbox="267 1207 2433 1260">Kesit analizine göre, 2024 yılı itibarıyla bölgedeki binaların yüksekliği önemli ölçüde artmıştır. Yollar genişletilmiş, ancak konut yoğunluğuna kıyasla otopark ve sosyal donatı alanları yetersiz kalmaktadır. Yapılar arasındaki mesafeler azalmış ve bölgenin mekânsal dokusu, homojen bir yapıya bürünmüştür.</p>	
<p data-bbox="281 1333 371 1354">Kesitler</p> <p data-bbox="281 1396 341 1417">2024</p> 	

4.4. Fabrikalar Bölgesi: Yerel Kimliklerin ve Kentsel Mirasın Erozyonu

Fabrikalar Bölgesi'nin gezegensel kentleşme kuramı kapsamında bir örnek olarak ele alınma nedeni, sanayi üretiminin kentsel mekânda nasıl bir dönüşüme uğradığını ve endüstriyel alanların zamanla nasıl atıl kaldığını göstermesidir. Eskişehir'in sanayi kimliği, özellikle bu bölgede belirginleşmiş ve kentin ekonomik yapısında önemli bir rol oynamıştır. Ancak, küreselleşme ile birlikte sanayi üretiminin yer değiştirmesi ve kentin hizmet sektörü odaklı bir yapıya evrilmesi, Fabrikalar Bölgesi'ni dönüşüm baskısı altına almıştır. Lefebvre'in (1974) "Mekânın Üretimi" kavramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, sanayi mekânlarının zamanla işlevsizleşmesi ve yeni sermaye birikim süreçlerine dahil edilmesi, kentsel dönüşüm politikalarının mekân üzerindeki etkilerini gözler önüne sermektedir.

Harvey (2003), kapitalist üretim ilişkileri doğrultusunda mekânın metalaştırılmasının, kentlerin ekonomik ve sosyal yapısını köklü biçimde değiştirdiğini vurgulamaktadır. Fabrikalar Bölgesi, bu dönüşümün mekânsal olarak nasıl gerçekleştiğini gözlemlemek açısından önemli bir alan sunmaktadır. Sanayi yapılarının işlevsizleşerek kent merkezinde kalması süreciyle birlikte üretim alanlarının boşalması, bu bölgede atıl mekânların artmasına ve mekânın yeniden işlevlendirilme süreçlerine tabi tutulmasına neden olmuştur. Özellikle endüstriyel mirasın korunması ve bu mekânların yeniden değerlendirilmesi konusunda farklı yaklaşımlar geliştirilmiş olsa da, piyasa dinamikleri genellikle bu alanları ticari veya konut projelerine dönüştürme yönünde işlemiştir (Zukin, 1991).

Brenner ve Schmid'in (2014) gezegensel kentleşme kuramı bağlamında değerlendirildiğinde, Fabrikalar Bölgesi, kentleşmenin yalnızca mekânsal genişlemeyle değil, aynı zamanda var olan mekânların yeniden üretilmesiyle de şekillendiğini göstermektedir. Bu süreç, endüstriyel alanların zamanla farklı ekonomik işlevlere evrilmesine ve kent ekonomisinin dönüşmesine neden olmaktadır. Eskişehir'in sanayi geçmişi düşünüldüğünde, Fabrikalar Bölgesi, sanayisizleşmenin ardından kent mekânında nasıl dönüşümler yaşandığını anlamak için kritik bir çalışma alanı sunmaktadır.

Castells (1996), kapitalist kentleşmenin üretim süreçlerine nasıl bağlı olduğunu ve sanayi sonrası kentleşmenin mekânsal yapıları nasıl değiştirdiğini incelemektedir. Eskişehir'de Fabrikalar Bölgesi de bu bağlamda, sanayi sonrası kentsel değişim dinamiklerini gösteren somut bir örnektir. Endüstri alanlarının boşalması, Harvey'nin

(2012) bahsettiği gibi, kentsel rant ve spekülasyon süreçleriyle bağlantılı olarak değerlendirilmelidir. Kimi bölgelerde bu alanlar kültürel ve turistik mekânlara dönüştürülmüş olsa da, büyük bir kısmı henüz işlevsiz durumdadır.

Merrifield(2014), sanayisizleşme sonrası mekânların, yeni kapitalist üretim ilişkilerine nasıl entegre edildiğini ve yeniden sermayeleştirildiğini vurgulamaktadır. Eskişehir'deki Fabrikalar Bölgesi, bu sürecin en net izlendiği alanlardan biri olarak, atıl sanayi alanlarının gelecekte nasıl kullanılacağı sorusunu gündeme getirmektedir. Küresel kentleşme süreçleri bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölgenin dönüşümü, sanayi sonrası kentleşmenin ekonomik, mekânsal ve sosyal boyutlarını anlamak için önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Tablo 4.16. Fabrikalar Bölgesi, 2006, Kaynak: İller Bankası Arşivi

Fabrikalar Bölgesi: Sanayi Sonrası Dönüşüm ve Endüstriyel Mirasın Erozyonu
Fabrikalar Bölgesi Uydu Görüntüsü (2006)
 A satellite image of the Fabrikalar Bölgesi in 2006. The image shows a dense urban area with a grid of streets and buildings. A red line and a dotted line are overlaid on the image, indicating a specific area of interest. The red line starts at point 'A' and ends at point 'A''. The dotted line follows the path of the red line and extends further. The image is labeled 'Image © 2025 Airbus' at the bottom center.
Fabrikalar Bölgesi, 2006 yılında sanayi üretiminin yoğun olarak gerçekleştiği bir alan olup, büyük fabrikalar ve lojistik alanlarla çevrilidir. Bölge, Eskişehir'in sanayi kimliğini oluşturan en önemli mekânlardan biridir.

Tablo 4.17. Fabrikalar Bölgesi, 2015, (http-8)

Fabrikalar Bölgesi Uydu Görüntüsü (2015)

2006 yılına kıyasla Fabrikalar Bölgesi'nde sanayisizleşme sürecinin etkileri daha belirgin hale gelmiştir. Eski sanayi alanlarının bir kısmı boş kalmış, bazı bölgelerde dönüşüm süreci başlamıştır. Ancak bu alanların büyük çoğunluğu hâlâ endüstriyel kullanımda olup, 2024 yılına kıyasla dönüşümün daha sınırlı olduğu görülmektedir. Boş kalan fabrika alanları, ilerleyen yıllarda konut ve ticari alanlara dönüşmek üzere beklemektedir.

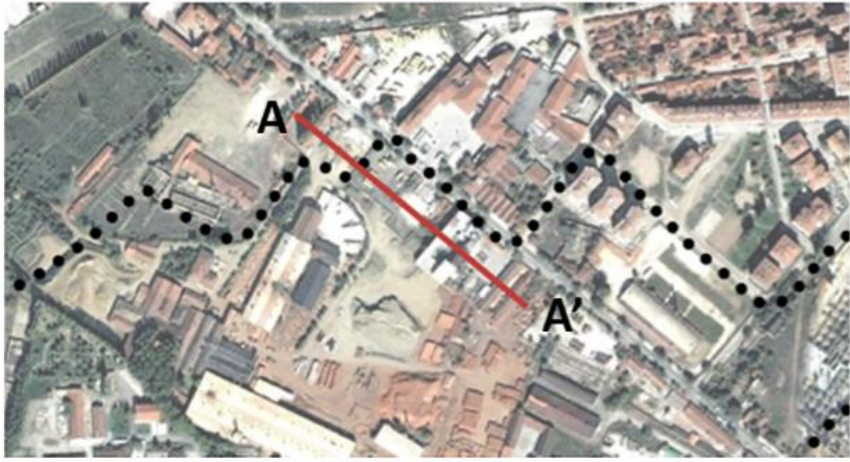

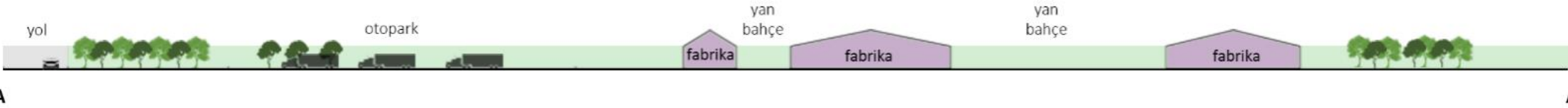
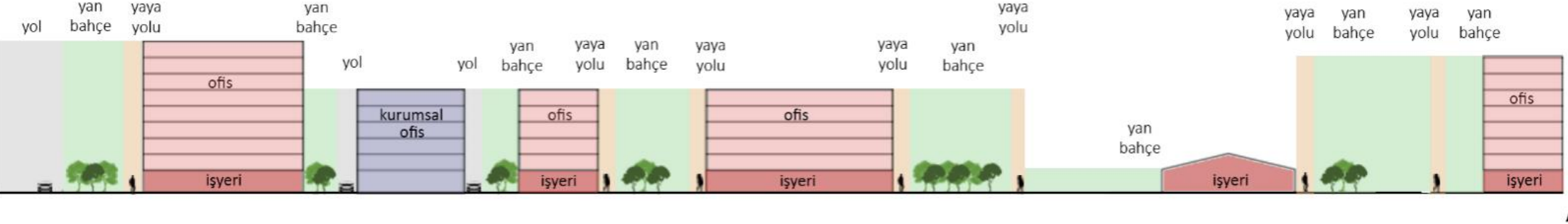
Tablo 4.18. Fabrikalar Bölgesi, 2024, (http-8)

Fabrikalar Bölgesi Uydu Görüntüsü (2024)

2024 yılına gelindiğinde, sanayisizleşme sürecinin etkisiyle bölgedeki birçok fabrika kapanmış veya taşınmıştır. Boş kalan sanayi yapıları, henüz dönüşüm sürecini tamamlamamış olup, bazı alanlar atıl vaziyettedir. Fabrika binalarının bir kısmı ticari alanlara veya depolama alanlarına dönüştürülmüştür.

Tablo 4.19. Fabrikalar Bölgesi, Örnek Alana İlişkin Değerlendirme

Fabrikalar Bölgesi: Sanayi Sonrası Dönüşüm ve Endüstriyel Mirasın Erozyonu	
2006	2015
	
Kesitler	
2006	2015
	
Değerlendirme	
<p>Fabrikalar Bölgesi, sanayisizleşme sonrası mekânsal dönüşüm süreçlerinin ve endüstriyel mirasın kaybının en belirgin biçimde gözlemlendiği alanlardan biridir. 2006 yılına ait uydu görüntülerinde, bölgenin yoğun sanayi kullanımları ile karakterize olduğu görülmektedir. Ancak, 2024 yılına gelindiğinde, sanayi alanlarının önemli bir kısmının işlevsizleştiği, bazı alanların dönüşüm geçirdiği ve bazı bölgelerin hâlâ atıl kaldığı gözlemlenmektedir.</p> <p>Fabrikalar Bölgesi'nin 2015 yılı kesitinde, eski sanayi yapı stokunun büyük ölçüde korunduğu görülmektedir. Ancak bazı binaların kullanım dışı kaldığı, terk edilmiş sanayi alanlarının belirginleştiği ve bu bölgelerin yeniden işlevlendirilmesi için hazırlıkların yapıldığı gözlemlenmektedir. Kentsel dönüşüm sürecinin henüz hızlanmadığı, ancak büyük ölçekli projelerin gündeme gelmeye başladığı bir dönemdir. Kamusal alan kullanımı oldukça sınırlıdır ve bu alanların gelecekte nasıl değerlendirileceği belirsizliğini korumaktadır.</p>	

Tablo 4.21. *Şirintepe Mahallesi, Vadişehir Mahallesi, Fabrikalar Bölgesi ve Gezegenel Kentleşme Dinamikleri*

Dinamik	Şirintepe	Vadişehir	Fabrikalar Bölgesi
Mekanın Metalaşması ve Sermaye Birikimi	Yoğun konut projeleri, arsa spekülasyonu ve kira artışları	Yeni konut projeleri, yüksek katlı binalar, özel sektör yatırımları	Sanayi alanlarının dönüşümü, kentsel rantın artışı, endüstri alanlarının finansallaşması
Mekânsal Eşitsizlik, Ayrışma	Mahallenin konut yoğunluğu ve kira artışları sonucu sosyo-ekonomik dönüşüm	Konut yoğunluğunun artması ve çeperdeki yeni yerleşimlerin merkezden kopuk olması	Sanayi sonrası dönüşümde mekânsal ayrışma ve sosyal yapı değişimi
Kırsal Alanların Kentleşmesi		Kırsal alanın kentsel kullanıma açılması, hızlı nüfus artışı	
Yerel Kimliklerin ve Kentsel Mirasın Erozyonu	Mahallenin sosyal dokusunun dönüşümü, geleneksel yerleşim yapısının kaybı		Endüstriyel mirasın kaybı, fabrika alanlarının yeni işlevler kazanması
Ekolojik Tahribat ve Doğanın Metalaşması		Doğal alanların yapılaşmaya açılması, tarım alanlarının kaybı	
Geçici Mekânların ve Atık Alanların Artışı			Terk edilmiş sanayi alanlarının uzun süre atıl kalması, yeniden işlevlendirme süreçleri

Bu üç bölge, Eskişehir’de gezegenel kentleşmenin farklı boyutlarını ortaya koyan önemli mekânsal örnekler sunmaktadır. Şirintepe, kent içindeki yoğunlaşma ve mekânın metalaşmasını, Vadişehir, kent çeperlerindeki yayılmayı ve kırsal alanların kentleşmesini, Fabrikalar Bölgesi ise sanayisizleşme sonrası ortaya çıkan mekânsal dönüşümü temsil etmektedir. Uydu haritaları, hava fotoğrafları ve şematik kesitler, Eskişehir’in mekânsal dönüşüm sürecinin kent dokusu üzerindeki etkilerini görselleştirmeye yardımcı olmaktadır.

Bu bağlamda, gezegenel kentleşme süreçlerinin yalnızca büyük metropollerle sınırlı kalmadığı, orta ölçekli şehirlerde de mekânsal dönüşüm dinamiklerini tetiklediği anlaşılmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, gezegensel kentleşme sürecinin Eskişehir özelinde nasıl tezahür ettiğini analiz etmektedir. Lefebvre'nin mekânın üretimi teorisi ve Neil Brenner ile Christian Schmid'in gezegensel kentleşme kuramı ışığında, Eskişehir'deki mekânsal dönüşümler ele alınmış ve kentleşme süreçlerinin nasıl küresel sermaye hareketleri, politik kararlar ve toplumsal dinamikler ile şekillendiği, gezegensel kentleşmenin orta ölçekli bir kentte kentsel büyüme dinamiklerini nasıl etkilediği incelenmiştir.

Çalışma kapsamında Eskişehir'in kentleşme süreci üç farklı yıl üzerinden ele alınmıştır: 2006, 2015 ve 2024 yılları. Bu süreç, şehrin büyümesi, mekânsal yapısının dönüşümü ve kamusal alanların yeniden şekillendirilmesi açısından önemli eşikler sunmaktadır. Özellikle Şirintepe ve Vadişehir mahalleleri ile Fabrikalar Bölgesi örnekleri üzerinden mekânın metalaşması, kırsal alanın kentleşmesi ve yerel kimliklerin erozyonu gibi temel dinamikler analiz edilmiştir.

Araştırma, gezegensel kentleşmenin yalnızca büyük metropollerde değil, orta ölçekli şehirlerde de mekânsal dönüşümleri tetiklediğini ve bu sürecin hem sosyal hem de ekolojik boyutlarıyla ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Eskişehir özelinde yapılan analizler, şehrin kentsel gelişiminin kapitalist üretim süreçlerine paralel olarak ilerlediğini, mekânın metalaşmasının artarak devam ettiğini ve kentleşme dinamiklerinin kentsel mekânda eşitsizlikleri derinleştirdiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, gezegensel kentleşme geleneksel kentleşme süreçlerinden farklı olarak, tüm mekânsal sistemleri etkileyen ve küresel sermaye dinamikleriyle şekillenen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentlerin geleceği, ekonomik büyüme odaklı ve sermaye temelli bir planlamanın mı, yoksa toplumsal katılım ve ekolojik sürdürülebilirliği merkeze alan bir yaklaşımın mı tercih edileceği ile şekillenecektir. Alternatif kentleşme modelleri ve toplumsal müşterekler üzerine geliştirilecek yeni kuramsal çerçeveler, kentlerin yalnızca yatırım alanları değil, yaşanabilir ve kapsayıcı mekânlar olarak yeniden tasarlanmasını mümkün kılacaktır.

5.1. Öneriler

Şehir içindeki dönüşüm süreçlerinde, yerel ihtiyaçların gözetilmesi ve sosyal dengelerin korunması büyük önem taşımaktadır. Özellikle yoğun yapılaşmanın bulunduğu bölgelerde, kamusal alanların korunması ve altyapı hizmetlerinin kapasitesinin artırılması, kent yaşam kalitesinin sürdürülebilirliği açısından gereklidir. Bu

doğrultuda, kent içindeki yenileme ve dönüşüm projeleri, yalnızca fiziksel değişim odaklı değil, sosyal bütünleşmeyi destekleyecek şekilde planlanmalıdır.

Şirintepe gibi dönüşüm geçiren mahallelerde, soylulaştırmanın olumsuz etkilerini azaltmak için yerinde dönüşüm politikaları benimsenmelidir. Yerel halkın katılımı ile geliştirilecek kentsel planlama süreçleri, dönüşümün yalnızca sermaye odaklı değil, sosyal adalet temelinde gerçekleşmesini sağlayabilir. Dönüşüm süreçlerinde kiracı hakları korunmalı ve düşük gelirli grupların kentsel mekândan dışlanmasını engelleyecek mekanizmalar oluşturulmalıdır.

Kent çeperlerinde gelişen yeni konut alanlarının yalnızca konut üretimine yönelik değil, ulaşım, altyapı ve sosyal donatı alanları ile birlikte ele alınması gerekmektedir. Bu alanların uzun vadeli mekânsal planlamalar doğrultusunda geliştirilmesi, kentsel yayılmanın kontrol altına alınmasına ve çeperdeki yaşam kalitesinin artırılmasına katkı sağlayacaktır. Eskişehir'in kırsal alanlarında gerçekleşen kentleşme süreçleri, doğanın metalaşmasını hızlandırmaktadır. Bu nedenle, kırsal alanların yapılaşmaya açılmasını önleyecek politikalar geliştirilmelidir. Tarım arazilerinin korunması için kırsal-kentsel sınırların daha net belirlenmesi gerekmektedir. Organize sanayi bölgeleri ve yeni konut alanlarının gelişimi sırasında ekolojik sürdürülebilirlik göz önünde bulundurulmalıdır. Yeşil altyapı sistemleri geliştirilerek, doğal ekosistemlerin korunması sağlanmalıdır. Şehir içindeki yeşil alanlar artırılmalı ve sürdürülebilir peyzaj planlaması yapılmalıdır.

Vadişehir gibi yeni konut gelişim alanlarında, yalnızca konut üretimine odaklanmak yerine, kamusal hizmetler ve sosyal donatı alanları önceliklendirilmelidir. Kentsel yayılma sürecinde, düşük yoğunluklu, ekolojik hassasiyeti gözetilen planlama yaklaşımlarına ağırlık verilmelidir. Kent içinde dönüşüm baskısı altındaki bölgelerde, katılım süreçleri daha etkin hale getirilerek, mevcut sakinlerin dönüşüm süreçlerinde söz sahibi olmaları sağlanmalıdır.

Sanayi sonrası dönüşüm alanlarının kent belleğine katkı sunacak şekilde değerlendirilmesi, bu bölgelerin yalnızca ekonomik rant odaklı değil, kamusal yaşama entegre olacak biçimde yeniden işlevlendirilmesi ile mümkündür. Endüstriyel mirasın korunarak değerlendirilmesi, hem kentsel kimliğin sürdürülebilirliğini destekleyecek hem de sosyal ve kültürel mekân çeşitliliğini artıracaktır.

Eskişehir'deki kamusal mekânların niteliksel olarak geliştirilmesi gerekmektedir. Fabrikalar Bölgesi gibi dönüşüm alanları, sadece rekreasyon alanları olarak değil, kamusal etkileşimi artıran meydanlar ve ortak kullanım alanları olarak yeniden

düzenlenmelidir. Kamusal alan projelerinin sayısı artırılmalı, bu tür alanlar yalnızca fiziksel yenileme ile değil, sosyal kullanım çeşitliliği sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır. Kent merkezindeki dönüşüm projelerinde, meydan ve kamusal mekân kavramları dikkate alınmalı, bu alanların sosyo-kültürel etkileşimi teşvik edecek şekilde tasarlanmasına önem verilmelidir. Eskişehir'in çeperlerinde gerçekleşen kentsel yayılma süreci, sürdürülebilir planlama ilkeleri doğrultusunda denetlenmelidir.

Kent merkezindeki dönüşüm projelerinde, mekânsal adalet ilkesi benimsenmeli, sermaye odaklı değil, toplumun tüm kesimlerine hizmet eden projeler üretilmelidir. Kiralık konut politikaları geliştirilerek, şehir merkezindeki konut fiyatlarının spekülasyonlar yoluyla aşırı artışının önüne geçilmelidir. Kentsel altyapı projeleri planlanırken, farklı gelir gruplarına eşit hizmet sunulmasını sağlayacak politikalar benimsenmelidir. Kamusal alan projeleri planlanırken kentin tarihsel dokusuna ve hafızasına duyarlı olunmalı, mevcut mekânsal kimlik korunarak dönüşüm gerçekleştirilmelidir. Kentin kültürel belleğini içeren unsurların daha belirgin hale getirilmesi, mekânsal aidiyet hissini güçlendirecektir. Lefebvre (1974), mekânın yalnızca fiziksel bir varlık olmadığını, aynı zamanda tarihsel ve kültürel anlamlarla yüklü olduğunu ifade etmektedir. Eskişehir'in mekânsal dönüşüm projelerinde bu yaklaşımın benimsenmesi, kent kimliğinin korunmasını destekleyecektir.

Kentleşme süreçleri, yalnızca ekonomik ve estetik temellere dayanmamalı, aynı zamanda toplulukların aktif katılımı ile şekillendirilmelidir. Katılımcı planlama mekanizmalarının güçlendirilmesi ve halkın karar alma süreçlerine daha fazla dahil edilmesi gereklidir. Healey (1997), katılımcı planlamanın, kentsel mekânların sürdürülebilir bir şekilde dönüşmesini sağladığını ve mekânsal adaleti artırdığını vurgulamaktadır. Sonuç olarak, kentleşme süreçlerinin yalnızca mekânsal değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve ekolojik boyutlarıyla ele alınması gerekmektedir. Eskişehir'deki dönüşüm projeleri, yalnızca fiziksel yapıları değiştirmekle kalmamalı, toplumsal adalet, ekolojik sürdürülebilirlik ve katılımcı planlama ilkelerini de içerecek şekilde geliştirilmelidir.

5.2. Tezin İleriki Çalışmalara Katkısı

Bu çalışma, gezegensel kentleşmenin teorik çerçevesini ortaya koyarak, Eskişehir'in farklı bölgelerindeki mekânsal dönüşüm süreçlerinin bu kuramsal perspektifle nasıl ele alınabileceğini göstermektedir. Lefebvre'nin mekânın üretimi teorisi ve Neil Brenner ile Christian Schmid'in geliştirdiği gezegensel kentleşme kuramı

doğrultusunda yapılan analizler, kentteki farklı mekânsal dinamikleri anlamak için bir yöntemsel altyapı sunmaktadır.

Bu bağlamda, çalışma Eskişehir’de gezegensel kentleşmenin mekânsal tezahürlerini ele alırken, kentin farklı bölgelerinde bu sürece uyan örneklerin detaylı analiz edilmesine olanak tanıyan bir metodolojik temel oluşturmuştur. Şirintepe, Vadişehir ve Fabrikalar Bölgesi gibi farklı karakterdeki alanların incelenmesi, gezegensel kentleşmenin kent içi yoğunlaşma, çeperlerdeki yayılma ve sanayi sonrası dönüşüm gibi farklı ölçeklerde nasıl gerçekleştiğini ortaya koymuştur.

Gelecek araştırmalar için, bu çalışma Eskişehir’de gezegensel kentleşme süreçlerini daha kapsamlı bir şekilde ele almak isteyen araştırmacılar için bir başlangıç noktası niteliği taşıyabilir. Çalışmanın sunduğu yöntemsel çerçeve ile kentteki gezegensel kentleşme eğilimlerine uyan bölgeler daha ayrıntılı şekilde incelenebilir ve farklı dinamiklerin nasıl şekillendiği ortaya çıkarılabilir. Böylece, Eskişehir’deki kentsel planlama süreçlerinde alınması gereken önlemler veya geliştirilmesi önerilen politikalar eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilebilir ve yeniden ele alınabilir.

Bunun yanı sıra, çalışmanın sunduğu alan yazın araştırması ve yöntemsel yaklaşım, gezegensel kentleşmenin farklı kentlerde nasıl tezahür ettiğini anlamak için de kullanılabilir. Eskişehir’de yapılan analiz, benzer kentler için karşılaştırmalı bir perspektif sunarak, gezegensel kentleşme olgusunun farklı bağlamlardaki etkilerini anlamaya yardımcı olabilir. Böylece, farklı kentlerin analizinde bu metodoloji kullanılarak gezegensel kentleşmenin mekânsal, toplumsal ve ekonomik etkileri üzerine daha geniş ölçekli araştırmalar yapılabilir.

Gelecek çalışmalar, Eskişehir ölçeğinde gezegensel kentleşmenin farklı yönlerini daha ayrıntılı inceleyerek, kentsel politika geliştirme süreçlerine katkı sağlayabilir. Özellikle, kent planlamasında toplumsal adalet, ekolojik sürdürülebilirlik ve katılımcı süreçler gibi unsurların daha etkin bir şekilde nasıl entegre edilebileceği konusunda yeni öneriler geliştirilebilir. Böylece, gezegensel kentleşme süreçlerinin yalnızca mekânsal değil, toplumsal ve ekolojik boyutlarıyla da ele alınarak kent planlama süreçlerinde daha bütüncül yaklaşımlar benimsenmesi sağlanabilir.

Sonuç olarak, kentsel dönüşüm ve büyüme süreçlerinde dengeli ve kapsayıcı bir yaklaşımın benimsenmesi, mekânsal planlamanın sosyal, ekonomik ve ekolojik sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda şekillendirilmesinin kritik bir önemi vardır. Kentin tarihsel ve kültürel kimliğinin korunması, mekânsal adaletin sağlanması ve

çevresel sürdürülebilirliğin dikkate alınması, Eskişehir'in gelecekte sadece büyüyen değil, aynı zamanda yaşam kalitesini artıran, dayanıklı ve kapsayıcı bir kent olabilmesi için gereklidir. Bu bağlamda, kamusal alanların korunması ve geliştirilmesi, toplumsal katılım mekanizmalarının güçlendirilmesi ile ekolojik duyarlılık taşıyan kentsel stratejilerin benimsenmesi, Eskişehir'in yalnızca ekonomik sermaye odaklı değil, toplumsal refahı önceleyen bir kentleşme modeli ile gelişmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aalbers, M. B. (2019). *Financialization and housing: Between globalization and varieties of capitalism*. *Competition & Change*, 23(3), 227-247. <https://doi.org/10.1177/1024529418820644>
- Augé, M. (1995). *Non-places: Introduction to an anthropology of supermodernity* (J. Howe, Trans.). Verso.
- Azem, İ. (Yönetmen). (2012). *Ekümenopolis: Ucu Olmayan Şehir* [Belgesel].
- Brenner, N., & Theodore, N. (2002). Cities and the geographies of "actually existing neoliberalism." *Antipode*, 34(3), 349-379. <https://doi.org/10.1111/1467-8330.00246>
- Brenner, N. (2004). *New State Spaces: Urban Governance and the Rescaling of Statehood*. Oxford University Press.
- Brenner, N. (2013). 1 Introduction: Urban Theory Without an Outside. In N. Brenner (Ed.), *Implosions/Explosions: Towards a Study of Planetary Urbanization* (pp. 14-32). Berlin, Boston: JOVIS.
- Brenner, N., & Schmid, C. (2014). The 'urban age' in question. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(3), 731-755. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12115>
- Brenner, N., & Schmid, C. (2015). Towards a new epistemology of the urban? *City*, 19(2-3), 151-182. <https://doi.org/10.1080/13604813.2015.1014712>
- Castells, M. (1996). *The rise of the network society*. Blackwell.
- Childe, V. G. (1950). *The Urban Revolution*. Town Planning Review.
- Davis, M. (2006). *Planet of slums*. Verso.
- Engels, F. (1845). *The Condition of the Working Class in England*.
- Ewing, R. (1997). Is Los Angeles-style sprawl desirable? *Journal of the American Planning Association*, 63(1), 107-126. <https://doi.org/10.1080/01944369708975728>
- Fainstein, S. S. (2010). *The just city*. Cornell University Press.
- Florida, R. (2017). *The new urban crisis*. Basic Books.
- Glass, R. (1964). Introduction: Aspects of change. In Centre for Urban Studies (Ed.), *London: Aspects of Change* (pp. xiii-xlii). MacGibbon & Kee.
- Hall, P. (2002). *Cities of tomorrow: An intellectual history of urban planning and design in the twentieth century* (3rd ed.). Blackwell.
- Harvey, D. (1985). *The urbanization of capital: Studies in the history and theory of capitalist urbanization*. Johns Hopkins University Press.
- Harvey, D. (1989). *The condition of postmodernity*. Blackwell.
- Harvey, D. (2003). The right to the city. *International Journal of Urban and Regional Research*, 27(4), 939-941.
- Harvey, D. (2008). The right to the city. *New Left Review*, 53, 23-40.

- Harvey, D. (2024). *Gelişmiş kapitalist toplumlarda kentleşmenin politik ekonomisi: Amerika Birleşik Devletleri örneği* (B. Çelik, Çev.). Sel Yayıncılık. (Orijinal eser 1974'te yayımlanmıştır).
- Harvey, D. (2003). *The New Imperialism*. Oxford: Oxford University Press.
- Harvey, D. (2012). *Rebel Cities: From the Right to the City to the Urban Revolution*. New York: Verso Books.
- Healey, P. (1997). *Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies*. UBC Press.
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. Random House.
- Keyder, Ç. (2005). *Globalization and social change: The Turkish case*. Routledge.
- Lees, L., Slater, T., & Wyly, E. (2013). *Gentrification*. Routledge.
- Lefebvre, H. (1996). *Writings on cities* (E. Kofman & E. Lebas, Eds. & Trans.). Blackwell.
- Lefebvre, H. (2003). *The Urban Revolution* (R. Bononno, Trans.). University of Minnesota Press. (Original work published 1970)
- Lefebvre, H. (2014). *The survival of capitalism: Reproduction of the relations of production*. Palgrave Macmillan.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın üretimi* (I. Ergüden, Çev.). Sel Yayıncılık. (Orijinal eser 1974'te yayımlanmıştır).
- Lefebvre, H. (2022). *Marksist düşünce ve şehir* (E. Karaca, Çev.). Sel Yayıncılık. (Orijinal eser 1972'de yayımlanmıştır).
- Lefebvre, H. (2023). *Kırsaldan kente* (A. Çevik, Çev.). Sel Yayıncılık. (Orijinal eser 1971'de yayımlanmıştır).
- Lefebvre, H. (2024). *Şehir hakkı* (D. Akın, Çev.). Metis Yayınları. (Orijinal eser 1967'de yayımlanmıştır).
- Marcuse, P. (1985). Gentrification, abandonment, and displacement: Connections, causes, and policy responses in New York City. *Journal of Urban and Contemporary Law*, 28(1), 195–240.
- Merrifield, A. (2014). *The new urban question*. Pluto Press.
- Oswin, N. (2018). Planetary urbanization: A view from outside. *Environment and Planning D: Society and Space*, 36(3), 540-546.
- Purcell, M. (2013). The right to the city: Prospects for critical urban theory. *GeoJournal*, 78(2), 141–154. <https://doi.org/10.1007/s10708-011-9444-2>
- Sargın, G. A. (2013). *Ankara Mimarlar Odası Yayınları*. Sassen, S. (2001). *The global city: New York, London, Tokyo*. Princeton University Press.
- Sassen, S. (2014). *Expulsions: Brutality and complexity in the global economy*. Harvard University Press.
- Schmid, C. (2012). Henri Lefebvre, the right to the city, and the new metropolitan mainstream. In N. Brenner, P. Marcuse, & M. Mayer (Eds.), *Cities for people, not for profit: Critical urban theory and the right to the city* (pp. 42–62). Routledge.

- Schmid, C. (2014). Networks, borders, differences: Towards a theory of the urban. In N. Brenner (Ed.), *Implosions/explosions: Towards a study of planetary urbanization* (pp. 67–85). Jovis.
- Smith, N. (1987). Gentrification and the rent gap. *Annals of the Association of American Geographers*, 77(3), 462-465.
- Smith, N. (1996). *The new urban frontier: Gentrification and the revanchist city*. Routledge.
- Smith, N. (2002). New globalism, new urbanism: Gentrification as global urban strategy. *Antipode*, 34(3), 427-450.
- Stavrvides, S. (2016). *Common space: The city as commons*. London: Zed Books.
- Swyngedouw, E. (2004). *Social power and the urbanization of water: Flows of power*. New York: Oxford University Press.
- Şentürk, L. (2016). Eskişehir'de kentleşmenin yirmi yıllık seyri üzerine gözlemler.
- Tafari, M. (1976). *Architecture and utopia: Design and capitalist development*. Cambridge: MIT Press.
- Tekeli, İ. (2023). Bir üst anlatı: Cumhuriyetin 100 yılında Türkiye'de kent planlamasının ve yaşam kalitesinin gelişme öyküsü. In İ. Tekeli (Ed.), *Cumhuriyetin 100 yıllık serüveninde yerel yönetimler ve şehircilik* (Cilt 3, s. 45–89). İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Tümertekin, E., & Özgüç, N. (2005). *Ekonomik coğrafya: Kalkınma ve küreselleşme*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Ulu, A. (2003). Eskişehir'in tarihi ve kültürel gelişimi. Eskişehir: Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Ulu, A. (2013). *Eskişehir'de mekânsal dönüşüm süreçleri: Kentsel büyüme ve planlama politikaları*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Wirth, L. (1938). Urbanism as a way of life. *American Journal of Sociology*, 44(1), 1–24. <https://doi.org/10.1086/217913>
- Yılmaz, E. (2015). *Eskişehir'de neoliberal kentleşmenin etkileri: Şirintepe ve 71 Evler mahalleleri üzerine bir inceleme*. Eskişehir Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Zukin, S. (1991). *Landscapes of power: From Detroit to Disney World*. University of California Press.
- Yılmaz, E. (2015). Kentsel dönüşüm ve göç: Eskişehir üzerine bir inceleme. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları.
- http-1:** <https://image.cnnturk.com/i/cnnturk/75/740x416/527d17e7992df10accd63a47.jpg> (Erişim Tarihi:10.12.2024)
- http-2:**https://api.hkmo.org.tr/media/resimler/bizden/6998_16_09_01.jpg (Erişim Tarihi:10.12.2024)
- http-3:**<https://sokakistanbul.blogspot.com/2014/12/sulukule-imar-plan.html> (Erişim Tarihi:10.12.2024)
- http 4:**<https://www.evrensel.net/upload/dosya/143217.jpg> (Erişim Tarihi:10.12.2024)
- http-5:**<https://www.evrensel.net/upload/dosya/143621.jpg> (Erişim Tarihi:10.12.2024)

http-6:<https://yesilgazete.org/wp-content/uploads/2022/12/image-2022-12-05-173939.jpg> (Erişim Tarihi:10.12.2024)

http-7: <https://yesilgazete.org/wp-content/uploads/2022/12/image-2022-12-05-173948.jpg> (Erişim Tarihi:10.12.2024)

http-8: <https://www.google.pl/maps/>

ÖZGEÇMİŞ

ORCID NO: 0009-0009-7235-6691

Ad Soyad : Özge Karaşoğlu

Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2011, Orta Dođu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakóltesi, Mimarlık Bölümü
- 2011-2016, Güzelbahçe Belediyesi, İzmir
- 2016-2025, Odunpazarı Belediyesi, Eskişehir

Yayınları ve/veya Bilimsel/Sanatsal Faaliyetleri:

- Yıl, Yayınlın/Faaliyetin Türü, Adı ve Bilgileri, Yeri
- Karaşoğlu, Ö., & Yamaçlı, R. (2023). Kültürel Süreklilik Bağlamında Eskişehir Atölye Odunpazarı Örneğinde Katılımcı Paylaşımların Kentsel Direnliliğe Etkileri. Marmara Üniversitesi Sanat Ve Tasarım Dergisi, 14(2), 48-63. <https://doi.org/10.29228/sanat.28>
- Karaşoğlu Ö. & Kolsal, F. (2025). Katılımcı Mimarlık, Odunpazarı. Yapı Dergisi, 495,

Mesleki Birlik/Dernek/Kuruluş Üyelikleri:

- 2011, İzmir Mimarlar Odası
- 2016, Eskişehir Mimarlar Odası,